سەرۆك كۆماری كوردستان

لەبەردەم دادگای ئێراندا

سەرۆك كۆماری كوردستان

لەبەردەم دادگای ئێراندا

بەرهەڤكردنی: بەدرەدین سالّح

كوردستان -٢٠٠١
هەولێر

دەقی دادگایی کردنی

پێشەوا قازی محەمەد و سەدر و سەیفی قازی

دەربارەی دادگایی کردنی پێشەوا قازی محەمەد و سەدر و سەیفی قازی گەلێك وتراوە و نووسراوە" دیارە ئەم نووسینانە دوو دەستەن، دەستەی یەکەم ئەو کەسانە نووسیویانە کە ویستوویانە ئەو مێژووە بشێوێنن و بەپێی بەرژەوەندیی دوژمنانی کورد" ئاکار و قسە و شتی دوور لەو زاتانەیان نووسیووە و هەوڵیان داوە ئەو مێژووە بشێوێنن" دیارە بەری ڕۆژیش بە بێژینگ ناگیرێ و بەڵگەش بۆ ئەم قسەیەمان دڵسۆزی و خۆشەویستیی گەلی کوردە بۆ قازییەکان و ڕێبازە پیرۆزەکەیان.

دەستەی دووەمی ئەو نووسەرانەش ئەو بەڕێزانەن کە لە ڕووی دڵسۆزییەوە شەونخوونیان چەشتووە" تا کون و کەلەبەرە شاراوەکانی ئەو کارەساتە" واتە ڕووخانی کۆماری کوردستان و لەسێدارەدانی پێشەواکەی ئاشکرا بکەن، بەڵام ئەوەی کە ئێستا لە بەر دەستی ئێمەدایە، دەقی ئەو نووسینەیە بە قەڵەمی سەروان (کیۆمەرس سالح) هەواڵنێری گۆڤاری ئەرتەشی شاهنشایی ئێران کە دیارە خۆی لە دادگاییکردنەکەدا ئامادە بووە، دەقی ئەم دادگاییکردنەی وەکو وێژەنامەیەکی تایبەت چاپ کردووە بەمەبەستی ئەوەی بەسەر ئەفسەرانی گەورە و جێگەی دڵنیایی شا و پایە بەرزانی حکوومەت دابەش بکرێ" ئەویش زۆر بە نهێنی.

هەر لەم ژمارە تایبەتیەدا کە بە ناوی (تاج کیانی) نووسراوە و لە (ستاد) بنکەی ناوەندیی فەرماندارییی ئەرتەش ئەرشیف کراوە، ئێمەش وەرمان گرتووە و پاچڤەی سەر زمانی کوردیمان کردووە.

گرنگیی ئەم بەڵگەنامەیە لەوەدایە کە سەروان کیۆمەرسساڵح" وەك هەواڵدەرێکی چالاك و چاپووك خۆی لە دادگاییکردنی پێشەوا قازی و سەدر و سەیفدا بەرهەڤ بووە و لە بەر ئەوەی خوشکەزای (سەرلەشکر فەرەیدوون جەم) بووە کە ئەویش مێردی (شەمس)ی خوشکی شای ئێران بووە، بۆیە جێگەی باوەڕ و دڵنیایی دەرباری شای ئێران بووە.

لەم سۆنگەیەوە هەموو بەڵگەنامە و نامە نهێنییەکانی شای ئێران لە ژێر دەستی سەروان کیۆمەرس ساڵح دا بووە" تاکو ناوە ناوە هەندێکیان لە نامیلکەی تایبەتیدا بۆ بەرپرسانی سەربازیی چاپ بکرێن" یاخود دوای ڕێکخستنیان ببرێنە نامەخانەی نهێنیی لەشکری ئێران.

دیارە ئەم چاپکردنەش بۆ ورەدان و دڵگەرمیی ئەفسەرانی لەشکری ئێرانی بووە، هەروەها ئێستاشی لەگەڵدا بێت" ئەو نامانە یاخود ئەو ڕۆژنامانەی چاپ دەکرێن" لە کۆتایی ساڵدا هەموویان کۆ دەکرێنەوە و لە لایەن (ئەرشیفخانەی سەرکردایەتیی لەشکر)ەوە چاپ دەکرێن و دەپارێزرێن.

ئەوەی بەردەستتان، وەك لە سەرەوە ئاماژەمان پێ دا" دەقی ئەو نووسراوەیە کە لە دەقی دادگاییکردنی قازییەکان وەرگیراوە و لەو ویژەنامەیەدا چاپکراوە.

بەدرەدین ساڵح

١٠ی تەممووزی ٢٠٠٠

سەروان کیۆمەرس سالح دەنووسێ:

لە دوای تەواوبوونی دادگەییکردنی قازییەکان و لەسێدارەدانیان، تەواوی ئەو ڕووداوەم بێ کەم و زیاد لە مانگنامە (ماهنامە)دا و هەواڵە گرنگەکانیشم لە ویژەنامەکەی (تاج کیانی) دا چاپ کرد، بەڵام پێش ئەوەی بکەوێتە بەردەست و بڵاو ببێتەوە، منیان بۆ دادگەی ئەرتەش بانگ کرد، لە وێ پێیان گوتم تۆ بە تاوانی ئاشکراکردنی نهێنیەکانی دادگەییکردنی قازییەکان تاوانباری و پلەی سەروانییان لێ کردمەوە، ساڵێکیش بەندیخانەیان بۆ بڕیمەوە، بەو هۆیەوە هەم چاپ کردنی (ماهنامە) ڕاگیرا و هەمیش ئەو هەواڵانە بڵاونەکرانەوە.

کیۆمەرس ئەم زانیارییانەی دوای بەربوونی لە بەندیخانە لە ژمارە (٧٥)ی (ماهنامە)کەدا ساڵی (١٩٤٧) بڵاو کردوونەتەوە، هەروەها بەر لەوەش لە ژمارە (٦٦)ی ساڵی (١٩٤٦)ی ئەو (ماهنامە)یەدا دەنووسێ:

دوای کۆتایی هاتنی شەڕی دووەمی جیهانی و گەڕانەوەی لەشکری رووس و ئینگلیز بۆ وڵاتی خۆیان" ئەرتەشی ئێران کەوتە جموجۆڵ و جووڵانەوە.

هەر ئەو هەواڵنێرە لە ژمارەکانی (٤٤ تا ٦٤)ی ئەو (ماهنامە)یەدا ڕووداوەکانی ساڵی (١٩٤٣ تا ١٩٤٦)ی کوردستان و ئازەربایجان دەگێڕێتەوە و دواتر لە سەر کۆماری کوردستان و ئازەربایجان" بە دوور و درێژی دەنگوباس و شتی ورد و گرنگی بڵاو کردۆتەوە کە هەندێکیان ئەرشیف و هەندێکیشان چاپ کراون.

لە زۆربەی ژمارەکانی (ماهنامە)کەدا" نامەی وەفاداری و دڵسۆزیی سەرۆك هۆزی دیبۆکری، عەلی یار ئەسعەد و سەرۆك عەشیرەتی مامەش، قەرەنی ئاغای عەشایەر و ڕەشید بەگی هەرکی و حەسەن تێلۆ و قوقیاس مامەدی و نووری بەگی بەگزادە و محەمەدەمین چەپی هەرکی و حەمزەی قادری مامەش و ئەوانی

تـر بـۆ شـای ئێـران و دەربارەکـەی، یـان بڵاوکراوەتەوە" یاخوود لە نامەخانەی ئەرتەشـدا ئەرشـیف کراوە. لە هەمووی سەیرتر پەیوەندیی عومەر خانی شکاکە بـە دەربـارەوە کـە لـەو ماوەیـەی لە سەقزو دەوروبەری" عومەرخان ئامیر هێزی لەشـکری کۆمـاری کوردسـتان بـووە" نـزیکەی (١٧) نامـەی بـۆ دڵـنیاییکردنی دەربـاری شـا لـە دڵسـۆزیی خـۆی بـۆ شـای ئێـران ناردووە و خۆی بە سەربازی دەربـاری شـای ئێـران ناسـاندووە و بەرهـەڤیی بەجێگـەیاندنی ئـەرك و فەرمانی دەربـاری لـە خـۆی نیشـان داوە. هـەروەها ئـەو نامانـەش ئێستە لە نامەخانەی ئەرتەشی ئێران پارێزراون.

جێگـەی ئاماژەپێکـردنە کـە سـەرداری دیبۆکری، عـەلی یـار لـە یـەکێك لەو نامانــەدا چـۆنیەتیی چـوونیان لەگـەڵ پێشــەوا قــازی محەمــەد دا بـۆ بـاکۆ و ئازەربایجـانی رووسـیا و کۆبوونەوەکانیانی بێ کەموکورتی و بە تێروتەسەلی بۆ دەرباری شای ئێران نووسیووە و ئەوانی لێ ئاگادار کردۆتەوە.

ناکرێ لەم نووسینە کورتەدا باسی ناوەڕۆکی هەموو ئەو نامانە بکەین، بەڵام لـە ڕووی کاریگـەریی نـاوەڕۆکی نامەکانـەوە" ئەم نامەیەی عەلی یار گەورەترین گـورز بـووە لـە کۆمـار و لـە ڕووی ڕێـژەی نامەکانیشـەوە" عومـەر خـانی شکاك زیاترین ڕێژە (ژمارە) نامەی بۆ دەربار نووسیووە.

هـەر دوابـەدوای دەرچـوونی لەشـکری رووس لـە کوردسـتان" عومەر خان بە پەلـە نامەیـەکی بـۆ شـای ئێـران نووسـیوە و لـەو نامەیـەدا داوا لـە شـا دەکـات هەرچـی زووترە ئەرتەشی ئێران بگاتە کوردستان و" نووسیویەتی وا من بە خۆم و هـەموو هۆزی شکاکەوە وەکو سەربازی شای ئێران" بەرهەڤین فەرمانەکانتان بـە جـێ بگەیـەنین. هـەر بـۆ ئـەوەی دەربـاری شاهەنشا لـە دڵسۆزی و گوێ بە فـەرمانیی خـۆی دڵـنیا بکاتـەوە" دوو کوڕی خۆی بە ناوی قادر و لەزگین بۆ لای

شاهەنشا ناردووەتە تاران، تا لە کاتی هاتنی ئەرتەشی ئێران بۆ کوردستان“ بە تایبەت بۆ مهاباد“ ڕێنوێنیی ئەرتەش بکەن و ببن بە چاوساخیان.

جگـە لـە عومـەرخان“ زۆربـەی سـەرۆك هـۆز و خێـڵە کوردەکـانی دیکەش بۆ دڵنیایی و ڕێـنمایی ئەرتـەش و ئیسـپاتی ئالقەلەگوێیی خۆیان بۆ دەربار“ کوڕ و برا و کەسانی دڵسۆزی خۆیان ڕەوانەی تاران کردبوو.

سەروان (کیۆمەرس ساڵح) دەنووسیٚ:

لـە ڕۆژی (٢٧)ی ئەیـلوول چـەند یەکەیەکی لەشکری ئێران کە لە تۆپخانە و تیربـار و چـەند تـانکێك (چـەند کۆنـە، تانکێکی لەکارکەوتوو) لە تارانەوە بەرەو تەورێـز وەڕیٚ کـەوتن“ سـیٚ ڕۆژ دواتر واتە لە (٢٠)ی مانگ لە دەوروبەری شاری تەورێــز دامــەزران، بــەڵام هــەر بــە بیســتنی ئــەم هەواڵــە هــەموو ســەرانی حکوومەتەکەی ئازەربایجان بەرەو رووسیا هەڵاتبوون و وڵاتیان بەجیٚ هێشتبوو، بەڵام ئەرتەشی ئێران بۆ دڵنیابوون لە زۆر شت“ تا ڕۆژی دواتر واتە (٢١)ی مانگ خۆی لە چوونە ناو شاری تەورێز پاراست.

لێرەدا سەروان کیۆمەرس ساڵح دەنووسیٚ:

ئـەو کاتـەی دەسـت بەسـەر شـاری تەورێـزدا گـیرا“ مـن بـۆ ئامادەکـردنی ژمارەیەکی نوێی مانگنامەکە گەڕامەوە تاران. .

لـە ڕۆژانـی دواتر بڕیاری ڕووەو کوردستان بوون“ بۆ ئەرتەش دەرچوو“ هەر بـۆ ئـەم مەبەسـتە ئـەو چـەند یەکـە لەشـکریەی کـە هـەر لـە سەردەمی کۆماری کوردسـتانەوە لـە سـنەو کامیـاران و دیوانـدەرە تا نزیك سەقز جێگیر کرابوون و جارجـارەش لەگەڵ لەشکری کۆماری کوردستاندا تووشی شەڕ دەبوون“ بڕیاری ڕووەو مهاباد بوونیان بۆ دەرچوو.

لەشـکری تارانیان لەگەڵ هەندیٚ یەکەی دیکەی لەشکری ئێران لە تەورێزەوە

بۆ گەیشتن بەو هێزانەی ناومان هێنان" لە ڕێگای قەزوێنەوە بەرەو كوردستان نارد. ئەم هێزانە ڕۆژی (٢٠)ی مانگی سەرماوەز گەیشتنە، سەقز و لەوێوە بە ڕێنمایی سەرۆك هۆزەكانی كورد بە ڕێگای بۆكاندا بەرەو ناوەندی كۆمار (مهاباد) وەڕێ كەوتن.

ئەم لەشكرە ڕۆژی (٢٩)ی سەرماوەز گەیشتە مهاباد و زۆر بە پەلە ئەفسەرە تایبەتەكان كەوتنە شوێن قازی محەمەد و سەیف و سەدر.

ئەرتەشی ئێران لە پادگانە چووكەكەی مهاباد دامەزرا و باروبنەی داكوتا، هەر ئەوشەوە بە ڕێگەی (بێتەل)ەوە پەیوەندییان بە تارانەوە كرد و داوای چۆنیەتیی یەكلاكردنەوەی چارەنووسی قازییەكانیان كرد. قازییەكانیش لە سەربازخانەدا بەند كرابوون.

زۆر زوو لە تارانەوە فەرمان گەیشت كە لێژنەی دادگەی مەیدانی پێك هاتووە و بۆ دادگایی كردنیان بەرەو مهاباد بەڕێوەن.

ڕۆژی (٦)ی ڕێبەندان لێژنەی دادگە بە سەرۆكایەتیی سەرهەنگ غولام حوسێن عەزیمی و دادستان" سەرهەنگ حەسەن كووفانیان و دادیاری سەرگورد جەعفەر سانعی و لەژێر چاودێری سەرهەنگ ئەمیر هۆشەنگ خلعتبەری" گەیشتنە مهاباد و كۆبوونەوەی دادگەییكردنی قازییەكان دەستی پێ كرد.

سەروان كیومەرس دەڵێ:

منیش لە تەواوی دانیشتن و كۆبوونەوەكانی دادگەییكردنەكان ئامادە بووم، دانیشتنەكانی دادگە چەند سەعاتێكیان درێژە دەبوو، پرسیار و تاوانەكان لە لایەن دادستان حەسەن كووفانیانەوە دەخرانە ڕوو، دەتوانم بڵێم پرسیارەكان ڕۆشن و ڕوون نەبوون.

بەشی زۆربەی تاوانەكان لە لایەن تاوانبارەكانەوە (قازییەكان) ڕەت كرانەوە

و قازییـەکان زۆر بوێرانە داوای هێنانەوەی بەڵگەیان دەکرد، بەڵام لە بەر ئەوەی پێشتر هەر لە تارانەوە تاوانەکان دەستنیشان کرابوون و هەر لە وێشەوە بڕیاری کۆتـایی وەرگیرا بوو“ قەراریش وا نەبوو هیچ بەڵگەیەك بۆ ئەو تاوانانە پێشکەش و پەسـەند بکریٚ، بۆیە دانیشتنی دادگە وەك ریزبەندیەك“ دوای چەند کاتژمێرێك کۆتـایی هـات و دوای نیـو کاتژمێریش بڕیاری لەسێدارەدانی قازییەکان، پەسەند کـرا. لـە ڕاسـتیدا ئەو بڕیارە لە تاران درا بوو و هەر ئەو شەوەیش ئەو بڕیارە بە قازییەکان ڕاگەیەنرا.

تاوانەکانی قازی محەمەد کە بەهۆی ئەمانەوە بڕیاری لە سێدارەدانی دەرچوو

١- بازرگانیکردنی نەوت لەگەڵ دەوڵەتی رووسیا بەبڕی ٥١٪ بۆ دەوڵەتی رووس و ٤٩٪ بۆ کۆماری کوردستان بە بێ ئاگاداری و ڕەزامەندیی دەوڵەتی ناوەندی.

٢- گۆڕین و دەستکاریکردنی نەخشەی وڵاتی ئێران و جیاکردنەوەی (٥) شاری ورمێ، کرمانشا، سنە، تەورێز و ئیلام.

٣- دانان و دروستکردنی (پەرچەم) ئاڵا بۆ کۆماری کوردستان، بە ئارمی چەکوچ وداس لە سەر شێوەی ئاڵای رووسیا.

٤- لێدانی سکەی پوول (پارە) بۆ حکوومەتی کوردستان بە ناوی کوردستان و بە وێنەی رووپیەی رووسی و وێنەی قازی محەمەد.

٥- سازکردنی نەخشەی کوردستانی گەورە هی هەر چوار پارچەی کوردستانی ئێران، عێراق، تورکیا و سووریا.

٦- هێنانی بێگانە بۆ ئێران و خستنەژێردەستی بەشێك لە خاکی ئێران بۆ نموونە مەلا مستەفای بارزانی.

٧- هەڕەشەکردن لە شاهنشای ئێران و دەوڵەتی ئێران و ڕاگەیاندنی شەڕ و هاندانی خەڵکی کوردستان لە دژی شاهنشا ئاریامێهر.

٨- پەیمان و بەڵێن بەستن لەگەڵ حکوومەتی رووسیا لە دژی حکوومەتی ئێران و هاوکاریی هێزەکانی داگیرکەری رووسیا لە تەواوی خاکی ئێراندا.

٩- ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی حکوومەتی کوردستان و داگیرکردنی بەشێکی گەورە لە خاکی ئێران بە ناوی خاکی کوردستان.

١٠- ناردن و هاتوچۆ بۆ دەرەوەی وڵات و سەردانی رووسیا و دانیشتن و کۆبوونەوە لەگەڵ (باقرۆف)ی سەرۆك کۆماری ئازەربایجانی رووسیا.

١١- گرێدانی پەیمانـنامە و گرێیەندی بازرگانی بە بێ پرس و ڕای تاران لەگەڵ بێگانە و ناحەزانی ئێران.

١٢- گـرتن و کوشـتنی کارمـەندانی مـیری و رووخـاندنی خانووەکانیـان و سووتاندنی ماڵەکانیان بە تایبەت کارمەندە غەیرە کوردەکان.

نووسەر و پەیامنێری ماهنامە لە درێژەی گێڕانەوەکەیدا دەنووسێ:

قـازی محەمـەد زۆر بـە تونـدی هـەموو ئـەو تاوانانـەی ڕەت دەکـردنەوە تـەنیا سێیانیان نەبێت" ئەوانیش:

١- چوونی باکۆی ئازەربایجان و چاوپێکەوتن لە گەڵ جەعفەر باقرۆف.

٢- بوونـی ئـاڵا بـەڵام نـەوەك ئـەوان بـۆی چوون کە چەکوچ و داسی لە شێوەی پەرچەمی رووسیا لە سەر بووبێ.

٣- هـاتنی مـەلا مستـەفای بـارزانی بـۆ مـەهاباد" ئـەویش نـەك کەس هێنابێتی" بـەڵکوو خـۆی هـاتووە، چـونکە ئەو کوردە و کوردستان ماڵی هەموو کوردێکە و هـەر کوردێك حەز بکا لە هەر بستە خاکێکی خۆیدا بژی" هەقی خۆیەتی، چونکە مافی خاوەن ماڵە.

تاوانەکانی سەیفی قازی یان موحەمەد حوسێن خانی قازی"
وەزیری جەنگ و جێگری سەرۆك کۆماری کوردستان قازی محەمەد

١- چوونی دەرەوەی وڵات، باکۆ پایتەختی ئازەربایجانی رووسیا.

٢- پەیوەندیکردن بە پیشەوەری سەرۆك کۆماری ئازەربایجانی ئێران لە تەورێز و لەگـەڵیدا کۆبوونـەوە و پـەیمان بەسـتن لەگـەڵ هـەردوو سـەرۆك کۆمـاری ئازەربایجانی رووسـیا و ئازەربایجـانی ئێران" واتە لەگەڵ پیشەوەری و باقرۆف کە ئەویش پەیمانێکی سێکوچکەیی سەربازیی بووە.

٣- وەرگـرتنی وەزارەتی جەنگ لە کۆماری کوردستان لە دژی حکوومەتی ئێران .

تاوانەکانی سەدری قازی" یان ئەبولقاسم سەدری قازی" کە بە نوێنەری دەورەی (١٤)ی مەجلسی شۆرای مللیی ئێران لە لایەن خەڵکی کوردەوە لە بەشی مەهاباد و دەوروپشتی ئەو شارە هەڵبژێردرابوو

١- نووسینی شیعرێکی حەماسی گەرم بۆ مەلا مستەفای بارزانی و بەو شیعرە بەخێرهێنان و پێهەڵگوتنی وەکو ڕەمزی پیرۆزی گەلی کورد.

٢- هاوکاریکردنی قازی محەمەد و وەزیرانی کۆماری کوردستان و حکومەتەکەیان و دانانی ڕێوشوێنی حکوومەتداری و دامەزراندنی کاروباری حکوومەتداری لە مەهاباد.

٣- نووسینی نامەیەك بۆ قازی محەمەد کە تێیدا نووسیویەتی: خۆتان ڕاگرن تا لە دەرەوە کۆمەکتان پێدەگات.

٤- هاندانی خەڵك لە دژی حکومەتی ئێران و دڵنیاکردنی بەرپرسانی کۆماری کوردستان لە مەهاباد، بەوەی کە تازە دەوڵەتی ئێران ناتوانێ شەڕ لەگەڵ کۆماری کوردستاندا بکات.

لەسەر وردەکارییەکانی بەڕێوەچوونی دادگەکە" کیومەرس ساڵح دەنووسێ:

دانیشتنی دادگە نزیکەی چوار سەعاتی خایاند و دەستەی دادگەکە دوای نیو کاتژمێر پرس و راگۆڕینەوە، بڕیاری لە سێدارەدانیان دا و بە هۆی بێتەلەوە بە ستادی ئەرتەش کە ئەو کات، سپەهبەد ئەرشەد هومایوونی، سەرۆکی ستاد بوو و ژەنەڕاڵ ئاجوودانی شا لە دەربار و سەرهەنگ فەتحوڵڵا مین باشیان" پەیوەندیان کرد و لە وێوە بڕیاری گەڕانەوەی تارانیان وەرگرت. هەر ئەو شەوە بە ڕێگەی میاندواوەوە گەڕانەوە تاران.

ئەو شیعرەی کە ئەبولقاسم سەدری قازی پێ تاوانبارکرا هەر بە کوردی لە ژمارە (٦٦)ی ماهنامە-مسلسل ١٥٣دا بڵاو کراوەتەوە، بەڵام لەگەڵ تێکەڵیی

هەندێ وشە و هەڵەی چاپی ئەویش، چونکە سەروان کیۆمەرس ساڵح کوردی نەزانیوە و دیارە ئەوەی تایپیشی کردووە هەر کوردی نەزانیوە“ تا بتوانن فۆنەتیکی شیعرەکە بە جوانی بنووسنەوە و چاپی بکەن. پێویستە ئاماژە بەوەش بکەم کە هەر لەو گۆڤارەدا، لە وێژەنامەکەی تاج کیان–یش دا زۆر بابەتی گرنگ و بە پێز لە بارەی کۆماری کوردستان و بزاڤ و چالاکییە هونەری و ئەدەبیەکانی ئەو کاتی مەهاباد بڵاوکراونەتەوە، ئەمەش دەقی ئەو شیعرەیە کە بووە بەندی یەکەمی تاوانبار بوون و لە سێدارەدانی سەدری قازی:

یا خوا بە خێر بێی هەڵۆی بەرزەفڕی بارزانەکەم
ڕەمزی پیرۆزی گەل و نیشتمانەکەم
بارزانی دوژمن شکێنی، شێری ژیانەکەم
پێت لە سەر چاو و قەزات لە ماڵ و گیانەکەم
بێی تۆ گەل و نیشتمانم بێ خێو و دیلە
ژێر چەپۆکی دوژمن و زەرد و مات و زەلیلە
دڵی دوژمن لە ترسی هەڵمەتت دێتە لەرزە
نیە دوژمن بەرنگارەت لەم کوڕەی ئەرزە
بە تۆ ناسرا گەل و نیشتمانی کوردەواری
ئەتۆی بەرز و باریز لە هەر لایە دیاری
بێی تۆیە کە دوژمن بە سەر نیشتماندا زاڵە
بێی تۆ گەل وەك مەلی زامار و بێ پەڕ و باڵە
تۆ مەردی مەیدان و نەبەرد و ڕۆڵەی
واریسی پیرۆزی ئیرسی بارزان و تۆڵەی
بە مێژوو خاوەن نیشتمان و گەل و خێوی

به بەرزیت بازی بارزان و لووتکەی کێوی
لای دوژمن باریز و ناوبانگی به ناوان
به بیستن دوژمن چرکەمیزە دەگریٚ له تاوان
به بارزانم دەنازم، ئەقدەسی رووی زەمینه
بێشەی شێر و ئاوەکەی مایەی ژینه
له تۆ فێربوون به دەردی بێبەشان ئاشنایی
به تۆ بوو شەوی بەخت رەشان رەوشەنایی
بیٚ تۆیە ئەم نیشتمانە دەکەن بەش بەش و دابەش
بەم بەش و پرش و پەرێشانه بوو بێبەش
هەر تۆ بۆ نیشتمان غەمخۆر و پڕ مشووری
فەرامۆشت نەکرد له کاتی غوربەت و دووری
تۆ بۆ گەل و نیشتمان موژدە و هەم فریشتەی
بەشارەتهێنەری ئەم هەر دوو شار و دەشتەی
گەلم بیٚ تۆ هەتیو و پەریشان و وەڕەز بوو
مەلی بیٚ پەڕ و باڵ و گرفتاری قەفەس بوو
به تۆ گەشاوە روخساری پڕ چرچ و چرووکم
به تۆ ڕزگار و ژیاوە گەلی مەهتووک و سووکم
کوردم و لەو خاکە بوومە بەو ئاوە ژیاوم
بۆ ئازادیی گەل و ڕزگاریی نیشتمانم نەماوم
من به رووت و قووتی و پێخواس و بیٚ کراسی
له ماڵی خۆما دوژمن به سەربارم دەناسی
مەقدەمی خێرت لای برد غەمی زۆرم له سەر شان

بە تۆ سارێژ بوو تەنی پڕ زام و حاڵی پەرێشان
زامی دەردی کوردانم پڕ ژان و لە مێژە
دەرمانی دەردی موزمین دوور و درێژە
سەروەر موستەفایە بۆ موحەممەد پشتیوانە و برایە
یا ڕەب شوعلەوەر کەی ئەو دوو چرایە
یا ڕەب بە فەزل و فەیزی خۆت و نووری ئیمان
موەففەق کە موحەممەد ، هەم مستەفا را ب خاتری قورئان
فەخری گەل مستەفا و بارزان مایەی شانازی
فیداتە گیان و سەر و ماڵی سەدری قازی
ئەوەی بارزان وا نەناسێ بێ هۆشی بێ زمانە
کەر و گێژ و وێژ و حەیوان و نەزانە
ئەوەی ناحەزی بارزانە جاش و خۆفرۆشە یانی
گەواد بابە و زۆڵە کوردە و دایکی زانی

دووباره دادگایی کردنەوەی قازییەکان

دوای تێپەڕبوونی نزیکەی ماوەی سێ مانگ بە سەر دادگاییکردنی قازییەکاندا" ئینجا لە ستادی ئەرتەشی ئێران دەستەیەك بۆ دووبارە دادگاییکردنەوەی قازییەکان لە مانەی خوارەوە دەستنیشان کرا.

١- سەرهەنگ رەزا نیکۆ زادە (دادستان).

٢- سەرهەنگ رەجەب عەتا (سەرۆکی دادگەی دووبارەپێداچوونەوە).

٣- سەروان حوسێن سولح جوو (ئەندام).

٤- سەروان نەبەوی" وەك پارێزەر بۆ قازییەکان دەستنیشان کرا بوو.

لێرەدا هەواڵنێر کیۆمەرس دەنووسێ:

لەگەڵ ئەوەی کە تاوانبارەکان (قازییەکان) بە وردی بەرگریکردن و رەتدانەوەی خۆیان بۆ ئەو تاوانانە لە (١١٤) لاپەڕەدا لە دانیشتنی یەکەمدا بە دادگەی پێداچوونەوە دابوو و داوای سەلماندنیان کردبوو، بەڵام داواکەیان بۆ ماوەی نزیکەی سێ مانگ لە دادگەی مەیدانیی ستادی ئەرتەش دانرا بوو" چۆن لە مەهاباد داخرا بوو و مۆر کر ابوو" هەر بەو شێوەیە مابووە و هیچ کەس ئامادە نەبوو تەنیا بشیکاتەوە یاخود بیخوێنێتەوە.

هەروەها لە کاتی هاتنی دەستەی دادگایی لە تارانەوە بۆ مەهاباد ئەم داواکارییەی بەرگریکردنیان لەگەڵ خۆیان بۆ نەهێنابوون" تا لانی کەم لە کاتی دادگەییکردنی دووبارەشیاندا هەر تەنانەت پێیان بڵێن ئەوانەمان قەبووڵ نییە.

ئەگەر چی تاوانبارەکان (قازییەکان) زۆر لە خۆیان و لەو نووسراوەی بۆ بەرگریکردن و سەلماندنی بێتاوانیی خۆیان ئامادەیان کردبوو دڵنیا بوون، بەڵام دیار بوو بڕیاری تاوانبارکردنیان هەر لە تارانەوە دەرچووبوو.

تاوانـباران وایـان بـیر دەکردەوە کە هەر یەکەیان لە وانەیە چەند ساڵێك بەند بکرێن بەڵام وا دەرنەچوو.

لە درێژەی نووسینەکەیدا **کیۆمەرس دەنووسیٚ:**

دەسـتەی پێداچـوونەوە و دادگەییکـردنەوەی قازییـەکان لـە لایـەن سـتاد (فـەرماندەیی) لەشـکرییەوە دەستنیشـان کـران و بە شای ئێرانیش ناسێندران. شاهەنشـا هـەندیٚ ئامۆژگاری و راسپاردەی کردن کە بە هیچ شێوەیەك نابیٚ شك و گومـان لـە دادگـەدا بکـەن و بـەردەوام پـەیوەندیی بێـتەلیان دەگـەڵ سـتادی ئەرتەشدا هەبێت.

دەستەی دیاریکراوی دادگە لە رۆژی (١٩٤٧/٣/٢٥) لە تارانەوە بەرەو تەورێز و لـە وێوە بۆ میاندوا و مەهاباد وەڕیٚ کەوتن، رۆژی (١٩٤٧/٣/٢٨) گەیشتنە شـوێنی مەبەسـت و شـەوێك لـە پادگـانی مـەهاباد پشـوومان دا. بـەیانی دادگـە دەسـتی پـیٚ کـرد، سـەرەتا قـازی محەمـەدیان هێـنا و دەسـت کـرا بـە پرسـیارلێکردنی، تاوانـەکانی هەمان ئەو ١٢ ماددەیەی پێشوو بوون کە لە لایەن دادگـەی سـەربازیی سـەحراییەوە جـاری پێشـتر رووبـەڕووی کرابوونەوە و قازی محەمـەدیش جگـە لـە سـێیانیان نـەبێت" هـەموو ئـەوانی دیکەی بە توندی ڕەت کردنەوە. قازی محەمەد دووبارە بۆ سەلماندنی تاوانەکانی دادگە" داوای بەڵگەی دەکـرد. لـە تـەواوی کاتی خوێندنەوەی تاوانەکان و بەرگری لەخۆکردنیدا" قازی محەمـەد زۆر ئـارام و لەسـەرخۆ بـوو، زۆر بـە رێـز و بـە هێمـنیەوە وەڵامـی پرسیارەکانی دەدایەوە.

بـە هـۆی پێداگـریی قـازی محەمـەد لەسـەر رەتکـردنەوەی تاوانـەکانی دادگـە، دادسـتان بـە سـەر قـازی دا نەڕاندی و زۆر بە تووڕەیی قسەی لەگەڵ کرد، قازی محەمـەدیش کاردانـەوەی بـە تووڕەبوونـی خۆی نیشان دا و بە زمانی فارسی بە

دادستانی گوت:

شما هم خورده دیگران را نشخوار میکنید.

هەروەها پێی گوت:

شما اگر دین ندارید و خدارا هم نمی شناسید و ایمان به حساب و کتاب اخرت ندارید" لا اقل زرەای جوانمرد باشید.

پێی گوت:

ئەم هەموو درۆ و بوختانەتان چۆن بۆ من دروست کردووە" ئەگەر ڕاست دەکەن بەڵگەیەك بخەنە ڕوو.

لەبەر ئەوەی ئەم قسانە لە ناو فارساندا ئیهانەیەکی گەورەیە" بۆیە بەو قسانەی قازی دادستان زۆرتر تووڕە بوو" تاکو بە مستیش لە سەری خۆی دا و بە قازی محەمەدی گوت:

کوردان سەگ سفەت؟! بەڵام تووڕەیی و هەڕەشەی دادستان کاری لە قازی نەکرد" بەڵکو بە پێچەوانەوە زیاتر بە رووی دادستاندا هەڵپڕا و **پێی گوت:**

سەگ و بێ شەرەف و بێ ئابڕوو" ئێوەن" کە هیچ سنوورێك بۆ خۆتان و بۆ خەڵك و یاسا دانانێن، ئاخر بێ شەرەف" ئەتۆ هەر دەتوانی بڕیارێك کە ئەو بێ شەرەفەکەی دیکە داویەتی" جێبەجێی بکەی" لەوە زیاتر هیچ هەڵەیەکی دیکەت لە دەست نایە، من لە زووەوە خۆم بۆ ئەوە ئامادە کردووە و بە باوەشی ئاواڵاوە" ئەوەی کە بێ تاوانم و لە ڕێگەی ئازادیی میللەتەکەمدا دەکوژرێم" ئەمە بە رەحمەت لە لای خودا بۆ خۆم دەزانم. شانازی بەو مەرگ و مردنە مەردانەیە دەکەم.

دوای تەواوبوونی قسەکانی" قازی محەمەد بڕیاری دا ئیتر هیچ قسەیەك نەکات و وەڵامی هیچ پرسیارێکی دیکەی دادگە نەداتەوە، **قازی سوێندی خوارد**

وەڵام نەداتەوە و گوتی:

ئەم نامەردە هەر غەڵەتێکی دەیکا با بیکا.

دادستانیش بۆ ئەوەی قازی محەمەد بێتەوە سەر خۆی و بەڵکوو لە بڕیارەکەی پاشگەز بێتەوە" کاتی پشوودانی دادگەکەی ڕاگەیاند و دوای پشوودان زۆریان هەوڵ و تەقەڵلا دا کە وەڵامی پرسیارەکانی دادستان سەرهەنگ نیکۆزاد بداتەوە، **بەڵام قازی محەمەد گوتی:**

کە ئێستا بڕیار وایە من لەسێدارە بدرێم" ئەمە بە خاتری ئەو سۆز و بەڵێنەیە کە من بە میللەتەکەم داوە، بڕیارم داوە لەگەڵ گەلەکەمدا بژیم و بۆ ئەو بمرم، تازە چۆن ئامادەم بەڵێنی خۆم و سوێندێك کە خواردوومە" بشکێنم، بە هۆی ئەو هەموو بێ شەرەفیەی سەرهەنگ کە خۆی کردووە بە دادستان، من ئامادە نیم وەڵامی ئەو کەسە بدەمەوە" مەگەر کەسێکی دیکە پرسیارم لێ بکات.

کاتێك ڕوون بووەوە کە قازی محەمەد ئامادە نییە قسە بکات" دەستەی دادگە لە نێوان خۆیاندا کەوتنە ڕاگۆڕینەوە، ناچار بڕیاریان دا لە شوێنی سەرهەنگ نیکۆزاد دا" سەرهەنگ ڕەجەب عەتایی کە سەرۆکی دادگە بوو، بوو بە دادستانی دادگەکە.

پرسیارەکان دووبارە لە یەکەمەوە دەست پێ کرایەوە" قازی محەمەدیش هەموو ئەوانی ڕەتی کردبوونەوە" دیسان ڕەتی کردنەوە، لە وەڵامی پرسیاری ئەوەی کە بۆچی بە بێ ئاخاوتن لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی" گرێبەندی بازرگانیی نەفتتان لەگەڵ حکوومەتی رووسیادا بەستووە" **قازی موحەمەد پێکەنی و گوتی:**

کامە نەفت، ئێمە کام بیر و کۆمپانیای نەفتمان لە بەردەستدا بووە تا بازرگانی پێوە بکەین، سەیرە" ئەگەر ئێوە دەتانەوێ بە ناڕەوا تاوانمان بدەنە

پـالێ، تـاوان و بوخـتانێكمان بـۆ دروسـت بكـەن“ كـە لانی كەم وێ بچێ. ڕەنگە ئێـوە ئـاوی ئـەم ڕووبارە كە بە ناو شاری مەهابادا ڕەت دەبێ“ بە نەفت بزانن، بـە راسـتی ئێـوە زۆر نەزانانـە و بـێ سـەروبەرانە ئـەو هـەموو تاوانـەتان بـۆ هەڵبەستووین كە هیچ كامیان بناغەیان نییە.

هـەروەها لـە وەڵامـی ئـەو پرسـیارەی كـە گوایە قازی محەمەد ڕێگەی داوە“ یـاخود داوای لـە بێگانـە كـردووە بێـتە نـاو خـاكی ئێرانەوە“ وەك مەلا مستەفا“ **قـازی محەمـەد هەر وەك سێ مانگ بەر لە ئێستە وەڵامی ئەم پرسیارەی دایەوە و گوتی:**

مـەلا مسـتەفا لـە كوردسـتان بێگانـە نـەبووە و نییـە، كوردسـتان مـاڵی هەر كوردێكـە، كەس ئەوی نەهێناوە“ بارودۆخ وای كردووە كە ئەو بۆ بەشێكی دیكە لـە مـاڵی خـۆی بێـت، واتـە لـە بەشـێكی ماڵەكەی خۆیەوە“ هاتووە بۆ بەشێكی دیكەی ماڵی خۆی و وەسەلام.

ئـەوجا سـەرهەنگ عـەتایی یەكـە یەكـە پرسـیارەكانی دووبـارە پرسـینەوە و قازی محەمەدیش هەر وەك پێشتر هەموو تاوانەكانی دووبارە رەت كردنەوە“ لەو كاتـەدا دیسـان سـەرهەنگ نیكۆزاد، كـە دادسـتان بـوو و قـازی محەمـەد زۆر بە تونـدی لـە بەرامـبەری وەسـتا بـوو“ وەكـو مـار خـۆی دەخـواردەوە“ پارچـە قوماشـێكی لە جانتاكەی دەرهێنا كە ڕەنگی سوور و سپی و سەوز بوو“ چەكوچ و داسێكی لە سەر كێشرابوو و بە قازی محەمەدی گوت:

ئـەی هـەموو حكوومـەت و پـەرچـەم و تەشكیلاتت ئەوە نییە؟!! سەرهەنگ تفێكـی لـە ئاڵاكـە كـرد و خسـتییە بـەر پێـی و پێـی لـێ نـا؟! **قازی محەمەد لە بەرانبەر ئەم كردەوەی سەرهەنگدا گوتی:**

جـارێ ئەمـە هەرگیـز ئـاڵای كوردسـتان نییـە و نـەبووە، چـونكە ئاڵای ئێمە

چەکوچ و داسی تێدا نییە، پاشان ئەم هەڵسوکەوتەتان نیشانەی کەم عاقڵی و بێ شعووری تۆ دەگەیەنێ، دڵنیا بن ئێوە دەستتان بە ئاڵای کوردستان ناگا بێ حورمەتیی پێ بکەن، ڕۆژێکیش دێت لە سەر ئەو خانووەی کە منی تێدا دادگەیی دەکرێم" هەڵدەدرێ و دەشەکێتەوە.

پەرچەم (ئاڵا)ی کوردستانم وا بە مەلا مستەفای بارزانی سپاردووە و لە سەر شانی ئەو" لەو چیا بۆ ئەو چیا و لەو شار بۆ ئەو شار و لەو وڵاتە بۆ ئەو وڵاتەی دەبا" تا ڕۆژێك لە تەواوی بەرزایی و بڵندایی‌یەکانی کوردستان هەڵ دەدرێ و دەشەکێتەوە، دڵنیا بن ئەو ڕۆژە دێ.

ئینجا سەرهەنگ داوای لە قازی محەمەد کرد کە هەر چەند ئەم بابەتە لە دەرەوەی بەرنامەی ئیشوکاری دادگەیە" بەڵام ئەگەر بکرێ هەندێ تایبەتمەندیی و خورەوشتی مەلا مستەفا بارزانییان بۆ باس بکات، چ وەك بیروباوەڕ و بۆچوونی خۆی" یان وەك خورەوشت و ئاکاری خودی بارزانی، بە بێ دەمارگرژی.

قازی محەمەد گوتی:

لە مەلا مستەفا بارزانی بگەڕێ" تۆ خۆت گوتت کە مەلا مستەفا کەسێکی بیانییە و ئەمە لە دەرەوەی ئیشوکاری دادگەیە.

بەڵام دیسان سەرهەنگ داوای لێکردەوە.

قازی محەمەد گوتی:

ئەگەر بە تەواوی باسی مەلا مستەفات بۆ بکەم" لە وانەیە بڵێی لایەنگیریی و خۆشەویستی و دەمارگرژیی کوردانە گرتوویەتی..

سەرهەنگ عەتا سوێندی بۆ خوارد کە من بڕوام بە ڕاستگۆیی تۆ هەیە، هەر لەو دادگەیەدا بۆم روون بۆتەوە کە هەرچی گوتووتە و دەیڵێی" لە ناخی

دڵتەوەیە و بە باوەڕەوە گوتووتە.

ئینجا قازی محەمەد گوتی:

مـن نـاتوانم هـەموو تایـبەتمەندییەکانی بـارزانی بۆ ئێوە باس بکەم، ئێوەش هەرگیـز نـاتوانن بـارزانی بـە تـەواوی بناسـن، ئەگـەر مـنیش بڵێم" ئێوە هەرگیز پەسـندی ناکـەن کـە دووژمنـتان بـەو هـەموو کـردەوە و تایـبەتمەندییە بـاش و جوانانەوە بناسن و لە ریزی دوژمنایەتیی ئێوەشدا بێ.

دادسـتان هـەڵی دایـێ و داوای لـێ کـرد کـە بـە رادەی زانیـاریی خـۆی" مـەلا مستەفایان پێ بناسێنێ، هەرچی لە بارەیەوە دەیزانێ بیڵێ.

قازی محەمەد دیسان پێی لە سەر ئەوە دادەگرت و گوتی:

نـە مـن و نە کەس ناتوانێ بارزانی وەك خۆی بە ئێوە بناسێنێ، حەز دەکەم لەو باسە بگەڕێین.

بەڵام دیسان داوایان لێ کرد ئەو باسەیان بۆ بکات. **قازی محەمەد گوتی:**

باشـە، بـەڵام تـەنیا لـە چـەند رستەیەکدا دەتوانم بڵێم مەلا مستەفا بارزانی، ئەوەی لە پیاوەتی و کەرامەت و شەرافەت و ئینسانیەت و شەجاعەت و نەبەزیی و سـەخاوەت و پیـاوەتی و نەترسـیی لە مێژوودا کەسانی مەزن بووبێتیان، مەلا مسـتەفاش هەیـەتی، ئـەوەی موسـڵمانانی سەدری ئیسلام لە باوەڕ و راستیی و پـاکیی و دڵسـۆزیی بـۆ خـوا و ئـایین و خـەڵکی هـەژار و داماوی میللەت بوویانە بارزانی هەموو ئەوانەی تێدایە:

هەر وەکوو سەعدی دەڵێ:

هرانچە خوبان همەدارند، او بتنها دارد.

جـا حـەز دەکـەن بـاوەڕ بکەن و پێتان خۆش" بێ یا حەز دەکەن پێتان ناخۆش بێ.

هـەموو ئەوانـەی لـە دادگەکـەدا بەرهـەڤ بـوون" سـەريان لـەو تاريفـەی قازی محەمـەد سوڕ ما، قازی محەمەد دياربوو هەموو ئەو قسانەی لە ناخی دڵيەوە بە بـاوەڕەوە دەگـوت و هيـچ شـك وگومـان لـەوەدا نەبوو ئەو تاريفانەی كە لە مەلا مسـتەفای كـردن" نـە بـە خاتـری دڵخۆشـيی مـەلا مستـەفا بـوو، نـە بـە خاتـری دەستەی دادگە.

عەتايی لێی پرسی:

ئەو هەموو تووڕەييەتان لە جەنابی سەرهەنگ نيكۆزاد چی بوو، چونكە ئێمە بيستوومانە لەم وڵاتەدا كەس بە ڕادەی تۆ لەسەرخۆ و ئارام و هێمن نييە.

قازی محەمەد گوتی: من ئەو مافە بە كەس نادەم ئيهانە بە گەلەكەم بكات و ئێستا من لە پێناوی ئەو ميللەتەدا حوكمی لەسێدارەدرانم پێ دراوە" تازە من بە خاتری چی ئامادە بم ئيهانەی هەر خوێڕی و ناپياوێك قەبووڵ بكەم و من تەنيا (مقابەلە بالمثل)م كردەوەو وەڵامی ئەوم داوەتەوە نە زياتر، ئەمە كاری خوايە كە دەبـێ خـۆڕی و بـێ سـەروپێيەك بێـت و ئيهانـە بـە ميلـلەتی كورد بكات" ئەمە لێهـاتوويی و لێـزانی ئێـوە نييـە. ئيـنجا مـن چـيم دەوێ تـا قـبووڵی هـەر بێحورمەتيەك بكەم" هەروەك و سەعدی دەڵێ:

(هـر انكس دسـت ازجـان بشـويد، هرانچـە در دل دارد بگويد)، ئەگەر من بە بێـنەزاكەتيم نەزانيـبا" زۆری ديكـەم لە دڵدا بوو پێی بڵێم، تازە ئەوەی من داوام بـوو لـە خـوا، خـوا پێـی داوم" واتـە مـەرگ و شـەهيدبوون لـە پێـناوی ئـايين و گەلەكـەمدا و هيـوادارم بـە روويـەكی سـوورەوە بچـم بۆ بارەگای خوای گەورە و ميهـرەبان. لـە كۆتايی ئەو دادگەيەدا" ئەو تاوانەشيان خستە پاڵ قازی محەمەد كە گوايە ئەم دێرە شيعرە:

(اگرسراسـر پشـت بـردشمن دهيـم– ازان بـە كـەيكی بـە كشـتن دهيـم)ی بۆ

کۆمـەڵێك ئەفسـەر و کادیـری کۆمـار خوێـندۆتەوە و ئـەوانیش کـردوویانە بـە دروشمی خۆیان، بەڵام قازی محەمەد لە وەڵامدا گوتی:

جاری یەکەمە من ئەو شیعرە دەبیستم.

دوایی دادستان خۆی گوتی:

نانـا" ئـەو شـیعرە سەدری قازی ئەبولقاسم سەدری قازی گوتوویەتی و قازی محەمـەد شـیعری دیکـەی بەرانبەر هێزی چەکداری کۆماری کوردستان گوتووە و گوتوویەتی: (ئەرتەش و حکوومەتی ئێران) وەك دێرە شیعری:

پیرمردی زنزح می نالید پیرزن صندلیش هم می مالید.

سـەروان کیۆمـەرس سـاڵح دوای خانەنشـینبوونی لـە ژێرنووسـی گۆڤـارێکی دیکەدا دەنووسیٚ:

مـن لـە زۆربـەی دادگاکـانی مـەیدانیی و سـەربازیی و بەدەویدا وەك هەواڵنێر بەشـداریم کـردووە، ئـەو کاتـەی کـە هەواڵنێری ماە نامەی ئەرتەش بووم، بەڵام هەرگیـز هیچ کەسێکم بە رادەی قازی محەمەد بە جەرگ و بوێر نەدیوە، هەرگیز لـە کـاتی دادگـە کـردنیدا نەترسـا بـوو و زۆر بـە بێباکی قسەی دەکرد و وەڵامی پرسـیارەکانی دەدایـەوە" وەك ئـەوەی لـە کـۆڕی جەژن و داوەتێکدا دانیشتبیٚ وابوو.

هـەر لـە سـەروبەندی دادگەییکردنی قازی محەمەد بۆ جاری دووەمدا" کیۆمەرس ساڵح لە (ماە نامە) کەیدا **دەنووسیٚ:**

تـەواوی هەلومـەرج و رووداوەکانی دادگەییکردنەکەم وەکوو خۆی نووسیوە" دیارە هەر بەو هۆیەشەوە بووە دواتر بە تاوانی ئاشکراکردنی نهێنیی لەشکریی و دژەئەمنیەتـبوون (ماە نامە)کەیان بڵاو نەکردۆتەوە و سەروان کیۆمەرس ساڵح ـ یان دادگایی کردووە.

له درێژەی نووسینەکەیدا **سەروان کیۆمەرس دەنووسێ:**

کاتێك سەرهەنگ نیکۆزاد ئیهانەی بە قازی محەمەد و گەلی کورد کرد و قازی محەمەدیش زۆر بە توندی وەڵامی دایەوە" **قازی محەمەد وتی:**

پێشینانی ئێمە ئێوەیان زۆر باشتر لە ئێمە ناسی بوو، یاخوا خودا لەو شاعیرە خۆش بێ کە گوتوویەتی.

سەروان کیۆمەرس ساڵح دەڵێ:

شیعرێکی زۆر بە واتاو بەرز و گەرمی خوێندەوە کە بە فارسی بوو و رەگ و ریشەی عەجەم و شیعەی دەردەهێنا.

حەزم دەکرد ئەو شیعرە بنووسمەوە و بزانم شیعری کێیە، بەڵام کات کاتی دادگە بوو" نەمتوانی شیعرەکەی پێ دووبارە بکەمەوە. لە دوای خوێندنەوەی شیعرەکە **قازی محەمەد گوتی:**

ئاوا پیشانی ئێمەیان داوە و ئێوەیان پێ ناساندووین.

قازی محەمەد گوتی:

هەزار رەحمەتیان لێ بێ.

دیسان سەرهەنگ عەتا پرسیاری لە قازی محەمەد کرد:

لەو کاتەوەی مەلا مستەفا بارزانی لەو ناوە رۆیشتووە" هیچ پەیوەندیەکتان لەگەڵیدا هەبووە، ئەگەر بووە لە چ رۆژێکدا و چۆن بووە؟.

قازی محەمەد گوتی:

تا بارزانی گەیشتە دەوروبەری شنۆ و نەغەدە (تەماس) پەیوەندیمان پێکەوە هەبوو، بەڵام لەوەتەی ئەو دوور کەوتۆتەوە" هیچ پەیوەندیەکمان نەماوە و ئاگام لێ نییە.

دیسان لێیان پرسی:

ئایا دەکرێ بڵێی ئەو کاتەی لەگەڵ مەلا مستەفادا پەیوەندیت هەبوو، مەلا مستەفا چی پێ ڕادەسپاردی، چ نەخشەیەکی بۆ ڕزگارکردنی تۆ هەبوو؟

لەوەڵامدا قازی محەمەد گوتی:

مەلا مستەفا بارزانی زۆری هەوڵدا من لەگەڵی بچم، تا نەخرابوومە بەندیخانەوە پێی وتم کە من دڵ بە بێ تاوانیی خۆم خۆش نەکەم، مەلا مستەفا وێنەی ڕاستەقینەی ئێوەی عەجەمی بۆ کێشام و حاڵیی کردم کە ئێوە چۆنن و چین و کێن.

سەرهەنگ عەتا لێی پرسی:

دەکرێ بڵێی ئەو وێنەیەی لە ئێمەی بۆ کێشای چی بوو و چۆن بوو؟

قازی محەمەد گوتی:

بە ڕاستی بارزانی ئێوەی لە هەموو کەسێك باشتر ناسیوە، **مەلا مستەفا پێی گوتم:**

هیچ گەل و میللەتێك وەك عەجەم نییە، عەجەم کاتێك دەستەڵاتی هەبوو لە خۆی بێبەزەیی و بێوێژدان و زاڵمتر نییە، بەڵام ئەگەر ژێر دەست بوو" کەس ناتوانێ و نازانێ وەك عەجەم خۆی زەلیل و مەزلووم بکا و بپاڕێتەوە. لە کاتی بەهێزیدا هەرچی لە دەستی دێ دەیکات و" لە کاتی بێدەستەڵاتیشدا بە هەر چیەك خۆی دەرباز کا" دەیکات و دەیڵێت، جا تۆ بە هیوای ئەوە مەبە کە تاوانێکت نەکردووە" عەجەم لێت خۆش بێ.

دیسان سەرهەنگ عەتا پرسی:

پەشیمان نیت کە لەگەڵی نەڕۆیشتی؟

قازی محەمەد وڵامی دایەوە و گوتی:

ئەگەر خوای گەورە ئەو شێوە مەرگەم بەخۆبەهیلاکدان دانەنێ" نا..

پەشیمان نیم، چونکە بەڵێنم بە میللەتی کورد دابوو لەگەڵی بژیم و لە پێناویدا بمرم. دەزانم ئەگەر من ڕۆییبام و ئەمنتان نەکەوتایە بەردەست" دڵنیام کەسانی زۆرتان لە خەڵکی مەهاباد و میللەتی کورد بە تۆڵەی من دەکوشت، جا بۆیە خۆشحاڵم بەوەی یەکەم" من بێ تاوان دەکوژرێم، دووەمیش" بە بەڵێنی خۆم وەفام کرد و هیوادارم رووسووری دنیا و قیامەت بم لە لای خودا و لە لای میللەتەکەم.

پرسیار:

ئایا کاتێك تۆ زیندانی بووی" بارزانی لە دەرەوەی مەهاباد هیچ نەخشەو پلانێکی بۆ ڕزگارکردنت هەبوو" یان شتی تر؟

قازی محەمەد گوتی:

بەڵێ" بارزانی خەبەری دامێ کە هەر شەوێك دەڵێ" من دەتوانم ژمارەیەکی زۆر لە پێشمەرگەکانم بنێرم و بێنە ناو پادگان و بە هەر جۆرێك بێت لە بەندیخانە ڕزگارت بکەم. مەلا مستەفا زۆری مەبەست بوو لە بەندیخانە نەمێنمەوە و نەکوژرێم.

پرسیار:

ئەی بۆچی ئەو کارەی نەکرد؟

وەڵام:

من خۆم نەمویست!

پرسیار:

لەبەرچی؟ بۆچی ئامادە نەبووی ڕزگارت بێ؟!

قازی محەمەد:

لە بەر چەند هۆیەك بوو.

سەرهەنگ عەتایی:

هۆیەکان چی بوون؟

قازی محەمەد:

یەکەم لە بەر ئەو پەیمان و بەڵێنانەم بوو کە گوتم" دووەمیش بۆ ئەوە بوو زیاتر لەوە خوێن نەڕێژرێ" بە تایبەت لە پێناوی مانەوەی من و" من نیگەرانی کوشت و کوشتار بووم.

سەرهەنگ عەتا:

بە ڕاستی نیگەرانی خۆت بووی" یاخود بارزانییەکان" یاخود نیگەرانی سەربازانی ئێمە بوویت؟! .

قازی محەمەد:

نەوەڵڵا" نە نیگەرانی خۆم بووم و نە نیگەرانی سەربازانی ئێوەش" بەڵکو من نیگەرانی کوردەکان و لاوە بارزانییەکان بووم، دەنا من ئەوەم بۆ خۆم داناوە و دەمزانی هەر دەکوژرێم و ئەمەیان ئاواتی منە.

سەرهەنگ عەتایی:

دەکرێ بڵێی بۆ ئەوەندە نیگەرانی بارزانییەکانی؟!

قازی محەمەد:

لەبەر چەند هۆیەك؟!

سەرهەنگ عەتا:

ئەو هۆیانە چین؟!

قازی محەمەد:

چونکە مەلا مستەفا و بارزانییەکان هیوای دواڕۆژی میللەتی کوردن و منیش پەرچەمی کوردستانم بە ئەوان سپاردووە" ئەوان پارێزگاری ئەو ئاڵا (پەرچەمە) یە دەکەن" تا ڕۆژی خۆی ئاڵای کوردستان لای ئەوانە" نەك ئەوەی کە سەرهەنگ نیکۆزاد تفی لێ کردوو و پێی لە سەر دانا، هیوام بە خوایە ڕۆژێك بێت و ئەو ئاڵایە بە دەستی بەتوانا و بەهێزی بارزانی" لە سەر ئەم خانووەی کە منی تێدا دادگەیی دەکرێم و لە سەر هەموو شوێنە بەرزەکانی کوردستان بشەکێتەوە.

سەرهەنگ عەتا:

دوایین پرسیار" ئایا بە راستی خۆت نەچووی" یان مەلا مستەفا دەگەڵ خۆی نەیبردی و نەیوست لەگەڵیدا بیت؟!

قازی محەمەد:

وا دیارە ئەوانەی من ئێستا گوتوومە" باوەڕت پێیان نییە؟!

سەرهەنگ عەتا:

نا.. حەز دەکەم راستیەکەییم پێ بڵیی!!

قازی محەمەد:

سەرهەنگ" پێت ڕادەگەیەنم کە تۆش ئیهانە نەکەی! یانی چی ڕاستیەکەیت پێ بڵێم" مانای چییە!؟ نا.. من بۆ کوێ دەڕۆم" ئێرە خاکی کوردستانە! باب و باپیرانم لێرە ژیاون" خۆ من پیشەوەری ژن سیفەت نیم" وڵات و میللەتەکەم بەجێ بهێڵم و هەڵێم!!.

سەرهەنگ عەتا" لە ترسی ئەوەی قازی محەمەد دووبارە تووڕە نەبێتەوە و وەك نیکۆزاد ئەویش ڕیسوا نەکا" بە پەلە داوای لێبوردنی کرد و سوێندی خوارد کە

مەبەستی ئیهانە کردنی نەبووە" بەڵکو قسەیەك بووە و وا هاتووە.

قازی محەمەد گوتی:

ئەگەر قسەیەکم گوتبێ و ئێوە پێتان خۆش بووە، ئەوە دیارە زۆریانم پێچەوانە پێ گوتوون، دەنا یەقینەن ئەوەی گوتوومە" هەمووی وایە.

سەرهەنگ عەتا:

بە راستی داوات لێ دەکەم وەڵامی ئەو پرسیارەشم بدەوە" کە ئەوەندە هۆگریت بە میللەت و وڵاتەکەت هەیە، بۆچی و چۆن بوو ئیجازەت بە بێگانە دا بێتە ئەم وڵاتە و ببێتە سەرباری گەلەکەت.

قازی محەمەد:

ئەوەندە ئەو وشەیە دووبارە دەکەنەوە" دیارە مەبەستتان هێزەکانی رووس و ئینگلیزە؟!.

سەرهەنگ عەتا:

نا..مەبەستم مەلا مستەفا بارزانییە!!

قازی محەمەد" بە پێکەنینەوە گوتی:

دەمێکە وەڵامی ئەو پرسیارەتانم داونەتەوە، دووبارە گوتنەوەی پێ ناوێ، پێم وتن بارزانی نە من هێناومە و" نە بێگانە و غەیرە کوردیشە. مەلا مستەفا کوردە و کوردستان ماڵی هەموو کوردێکە و" مەلا مستەفا بارزانیش وەکو ئینسانێك لە بەشێکی ماڵەکەی خۆی هاتۆتە بەشێکی دیکەوە، هەموو کەسێکیش مافی ئەوەی هەیە لە هەر شوێن و لایەکی ملك و ماڵی خۆیدا دابنیشێ و ئەوە مافی خۆیەتی و باش باش بزانن من خۆم حەزم نەکرد برۆم" دەنا من چەندین ئۆتۆمبێلم لە بەر دەستدا هەبوو" هەرکات و ساتێك مەیلم بووایە" دەمتوانی برۆم و لە خاکی ئێران دەربچم. زۆر باشیش لە سەرنجامی کارەکەی

خـۆم ئاگـاداربووم.، ئێوەشـم زۆر باش دەناسی، هەروەك بارزانی گوتی: ئێوەی عەجـەم لـە کـاتی زەلیـلیدا کـەس نـازانێ و نـاتوانێ وەك ئێـوە بپاڕێـتەوە و مەزلوومیـەتی خـۆی نیشان بدا، بەڵام لە کاتی دەستەڵاتداریدا" کەس لە عەجەم زاڵمتر و بێبەزەیی و کەلەڕەقتر و دڵڕەشتر نییە.

بەم شێوەیە دادگەییکردنی قازی محەمەد کۆتایی هات.

ئیـنجا نـۆرەی محەمـەد حوسـێن خانی سەیفی قازی هات و زۆر بە هەیبەت و ویقـار و لەسـەرخۆیی و بوێـری هاتـە ژوورەوە و هـەر پێـی وانـەبوو ئەمـە دادگەییکردنیشە.

سـەرهەنگ نیکـوزاد هاتـەوە سـەر شـوێنی ڕەسمیی خۆی و رووی لە سەیفی قازی کردو دەستی بە پرسیار کرد.

پرسیار:

تـۆ چـۆن بـووی بـە وەزیـری جەنگ و بۆچی ئەو بەرپرسیاریەتییە (پوشاڵی) کارتۆنییەت وەرگرت و مەبەستت لەم کارە چی بووە؟.

سەیفی قازی:

مـن بـە شانازییەوە ئەو ئەرکەم وەرگرت و مەبەستم خزمەت بە گەلەکەم بوو هیچی تر.

پرسیار:

مەبەسـتت خـزمەت بـوو" یـان بـۆ ئـەوە بـوو لـە رێگـای مەسئوولیەتدا پووڵ وەسەریەك بنێی و پێی بژی.

سەیفی قازی" بەپێکەنینەوە:

سـەرهەنگ مەگـەر تـۆش مـن ناناسـی" جگـە لەوەی کە هەر بۆ پوول ئەوەم نەکـردووە" بـەڵکوو مـن مەبـلەغی (٢) مـلیۆن تومـانم بـۆ میلـلەت و کۆمـاری

کوردستان خەرج کردووە، کە دارایی و سەروەتی تایبەتی و کەسیی خۆم بووە.
سەرهەنگ“ وا دیارە جگە لەوەی هیچ لە بارەی منەوە نازانی“ شتێکی ئەوتۆش لە کار و دابونەریتی دادگە و دادپەسیش نازانی.
لێرەدا“ چونکە سەرهەنگ هێشتا لە جنێوەکانی قازی محەمەد توورە بوو و دڵی پڕ بوو و هەستی بە تێکشکان و دۆڕان دەکرد“ ویستی بەهانەیەك بە سەیفی قازی بگرێ و خۆی توورە بکات، بەڵام سەیفی قازی ئاگاداری کردەوە و پێی گوت:

ئێمە تازە دەستمان لە ژیان و ماڵی خۆمان شوشتووە و ئەگەر بە قەد تۆزقاڵێك بێ ئەدەبی و جەسارەت بکەی“ من وەکو قازی محەمەد نیم“ هەر بە قسە و جنێودان وازت لێ بهێنم.

مستی خۆی گرێ کردوو و بە سەرهەنگی نیشاندا و پێی گوت:

بەم مستە سەر و گوێلاك و دەم و ددانت دەشکێنم“ ئاخر لە مەرگ زیاتر کە ئاواتی ئێمەشە“ چی تر هەیە، یەك ملیۆن درۆ و بوختان و قسەی قۆڕ و شتی دیکەتان، شتی دیکەی بێ واتاتان بۆ دروست کردووین“ ئەو جا خەریکن غەڵەت و ناماقووڵی زیاتریش دەکەن!.

هەموو ئەو درۆ و بوختانانەی کە سازتان کردووە“ هیچ بنەما و بناغەیەکیان نییە، بەڵام ئێستا من لێرە ڕادەگەیەنێم کە ئەو هەموو درۆ و بوختانانە“ بە شانازییەوە لە سەر خۆم قەبووڵ دەکەم، ئیتر ئامادە نیم هیچ وەڵامێکتان بدەمەوە.

بەم شێوەیە دووبارە دادگەییکردنەوەی سەیفی قازیش کۆتایی هات.
ئینجا نۆرە گەیشتە ئەبولقاسم سەدری قازی و هێنایانە بەر دەم دادستان و یەکەم پرسیار کە ئاراستەیان کرد ئەوە بوو:

ئایا مەبەستت لەو نامەیە چی بوو کە بۆ قازی محەمەدتان نووسیوە و داوات لیّ کردووە خۆ ڕاگرن“ تا کۆمەکتان دەگاتیّ.

سەدری قازی گوتی:

هەرگیز شتێکی وا لە ئارادا نییە و ئەگەر دەڵێن بووە“ فەرموون بیخەنە ڕوو.

ئینجا دادستان گوتی:

ئەی ئەو شیعرە چیە کە بۆ بارزانیت نووسیوە؟!

سەدری قازی گوتی:

بەڵیّ ئەوە من نووسیوومە“ خۆشم ویستووە“ شیعرم بۆی نووسیوە.

دادستان دووبارە پرسیاری کردەوە:

ئایا ئەو یارمەتیەی کە تۆ نووسیوتە“ پێشتریش بووە“ یان بۆ جاری یەکەم بووە کە لە لایەن بێگانەوە کۆمەکتان پیّ بکریّ!!

دیسان سەدری قازی گوتی:

ڕەتی دەکەمەوە“ شتێکی وا نەبووە.

ئینجا دادستان گوتی:

بۆچی لە تەورێز لەگەڵ پیشەوەری کۆبونەوەت کردووە و وتووێژتان لەگەڵ (نەماز عەلییۆف) فەرماندای سەربازیی رووس لە میاندواو و ئەلکساندەر لە مەراغە و کۆنسۆلی رووس لە ورمیّ“ هاتوچۆ و دانیشتن و کۆبوونەوەتان لەگەڵیان کردووە؟.

ئەبولقاسم گوتی:

ئەوانە پێویستییەکانی ڕۆژگار بوون .

دادستان گوتی:

ئەو کارانە جاسووسی بووە بۆ رووسەکان؟!

بەڵام ئەبولقاسم سەدری قازی ئەم بۆچوونەی ڕەت کردەوە و گوتی:

جاسووسـی بـۆ کـێ، بۆچی، چی لە وڵاتی ئێمەدا هەبوو کە رووسەکان وەك ئـەوەی هـەبووە" نـەیاندیبێ، شـتێك، جێگەیەك هەیە کە رووسەکان خۆیان بۆی نەچووبن.

ئینجا دادستان ناوی چەند نامەی دیکەی هێنا کە ئاوا و ئاوات نووسیوون.

ئەبولقاسم گوتی:

هـەر شـتێکم بـۆ هـەر جێگایـەك نووسـیبێ" دانەیـەکم لای خۆم هێشتۆتەوە، تکایـە پـەروەندە (دۆسـیە)ی ئێمـە بـنێرن بـۆ تـاران، نامـە و بەڵگەنامەکانی من هەمووی لە وێیە، باشتر ڕوون دەبێتەوە کە من چیم بۆ کوێ نووسیوە.

بــەم شـێوەیە دادگەییکـردنی دووبـارەی هەرسـێ قازییـەکان تـەواو بـوو، دەستەی دووبارە دادگەییکردنەوە کەوتنە گفتوکۆ، بە پێچەوانەی دادگەییکردنی مـەیدانیی پێشوو کە لە کەمتر لە نیو کاتژمێردا گفتوگۆی نێوان خۆیان بڕاندەوە و بـڕیاری خۆیـان وەرگـرت" دەسـتەی دووبـارە دادگەییکـردنەوە، بـڕیاردانیان مـاوەی زیاتـر لـە (١٠) کاتژمێـری خایـاند، لـەو ماوەیـەدا" پـەیوەندیی بێتەل لە نێـوان مـەهاباد و تـاراندا بـەردەوام بـوو" تا ئەوەی کاتژمێر دوانزدەی نیوەشەو دادگـە بڕیاری وەرگرت و بڕیاری لەسێدارەدانی هەرسێ قازییەکانی بڕیەوە و زۆر بـە پەلـە ئـەو بـڕیارە بـە تارانیش ڕاگەیەنرا. کەچی هیچ کام لە قازی محەمەد و سەدر و سەیفی قازی و ئێمە" لە بڕیارەکەی تاران تێنەدەگەیشتین، بەڵام کاتێك بیـنیان ڕەنگ و ڕووی فەرمانداری سەربازیی زۆر گۆڕاوە و دەستی دەلەرزن و بە پەلـە بـە هـۆی بێتەلەوە خـەریکی پەیوەندیکـردنە، هەستمان کرد کە توندترین بڕیار وەرگیراوە.

لە کاتێکدا بڕیار وابوو ئەو شەوە تەنیا نیو کاتژمێر پەیوەندیی بێتەل دەگەڵ

تـاراندا هـەبێ، بـەڵام ئـەو شـەوە دیـاربوو سـتادی ئەرتـەش و دەربـاری شـا" تا بەیانی چاوەڕوانی ئەنجامی کۆتایی دادگەکە بوون.

ئـەوەی ڕاسـتی بـێ دادگـای دووبارەپێداچـوونەوە و دادگەییکـردنەوەش هەر هـەمان ئـەو تاوانانـەی دادگەی مەیدانیی پێشووی دووبارە کردنەوە و بۆ هیچ لە تاوانـەکان بەڵگـەی پێویسـتی نەخسـتە ڕوو، هیچیش گوێیـان بە ڕەتکردنەوەی تاوانبارەکان (قازییـەکان) نـەدا و بـڕیاری لەسـێدارەدانی هەرسـێکیانی پەسەند کرد.

ئیـتر کەوتـنە خـۆ شـوێنێك لـە نـاو شـاردا بدۆزنەوە" تا داری سێدارەیان لێ هەڵبخەن، دیاربوو فەرماندارى سەربازیی زووتر لەوەی بڕیاری دادگە وەربگیرێ، ڕۆژێـك زووتـر ئـەو خانووەی لە چوارچرایە و چەند نهۆمە" دەستنیشان کردبوو" یانی هەر لە هەوەڵەوە شوێنی لە سێدارەدانیشیان دەستنیشان کردبوون.

فەرماندار گوتی:

شوێنی پێویستمان ئامادە کردووە.

سـەرەتا ویسـتیان جێبەجێکردنی حوکمەکـە بـۆ فەرمانداریی مەهاباد بەجێ بهێـڵن و ئێمـە دەگـەڵ دەسـتەی دادگە خۆمان بەرهەڤ کرد بگەڕێینەوە تەورێز و لـەوێوە بـەرەو تـاران بـڕۆین، بـەڵام لـە ناکـاو دەسـتوور هـات تا جێبەجێکردنی حوکمەکـە" دەبێـت دەسـتەی دادگـە لـەوێ ئامـادە بـن، ناچـار مایـنەوە تـا لەسێدارەدانی قازییەکان بەڕێوەبچێ.

هـەر سـێ قازییـەکان لـە دوای دادگەییکـردنەوە لـە نێـو پادگـاندا لـە ژوورێك دانـرابوون، بـەڵام دەورادەوری ئـەو خـانووە بـە چـاودێر و چـەکدار" چـاودێری دەکرا" نەبادا نیەتیان بێت خۆیان ڕزگار بکەن.

بڕیاردرا یەکە یەکە لە ئۆتۆمبیل سوار بکرێن و هەر ئۆتۆمبلێك (١٠) سەربازی

لـه تـەك سـوار بـێ. پێیـان گوتـن: دەتـان نێـرین بـۆ تاران. فەرمانداری مەهاباد دەستووری بە ئەفسەرێك دا كە" برۆ یەك یەكەیان بهێنە بۆ مەیدانی چوارچرا.

كیۆمەرس ساڵح دەنووسێ:

مـنیش بـۆ تەواوكردنی ڕاپۆرتەكەم، بۆ گۆڤارەكەم چوومە بەندیخانە، كاتێك لەگـەڵ ئەفسەرێكدا چووینە ناو بەندیخانەكەوە" بینیمان قازی محەمەد خەریكی نوێژكـردن بـوو، ئەفسـەر هەواڵەكـەی بـە قازییەكان ڕاگەیاند و پێی وتن: خۆتان كۆكەنـەوە" دەنێردرێـنە تـاران، هـەردوو سـەدر و سـەیفی قـازی بـە تایـبەت ئەبولقاسـم زۆری پـێ خۆش بوو، دواتر كە قازی محەمەد سەلامی نوێژی دایەوە، بینیمان كە هاتنی ئێمە و ئەم هەواڵە هیچ كاری تێ نەكردووە، بە پەلە جلوبەرگ و شتومەكی خۆیان كۆوەكرد و ئامادەبوون.

گوتیـان: مـادام دەچـین بـۆ تاران" ئیزن بدەن هەواڵ بە ماڵەوەمان بدەین با پووڵ و پارەیەكمان بۆ بهێنن بۆ خەرجیی ڕێگا.

ئەفسەرەكە گوتی:

نـا، پێویسـت ناكات، چونكە بەرپرسانی پلەبەرز پارەیان داوەتە ئەفسەری بەرپرسـی ئـەو كـارە بـۆ خـەرجیی ئێـوە، بۆیـە پێویست بەوە ناكات ئێوە پارە لەگەڵ خۆتان بهێنن.

بـە پێـی بـڕیار" هـەر یەكـە لـە قازییـەكان لەگەڵ دە كەس چەكداری چاودێر سـواری لۆریـەك كـران، بـەڵام هـەر لە ئێوارەی ئەو ڕۆژەوە فەرماندار بارودۆخی نائاسـایی لـە شـار ڕاگـەیاندبوو" هەر جۆرە لە ماڵ وەدەركەوتنێك قەدەغە بوو، تـەواوی ناوشـار و دەوروبـەریش بـە ئەفسـەر و سـەرباز تەنـرا بـوو، لـە مـاوەی كاتژمێـرێكدا هـەر یەكـە لـە قازییـەكان بـە جیـا لەگـەڵ (١٠) سـەرباز سـواری ئۆتۆمـبێل كـران، قـازی محەمـەد لـە نـاو یەكـەم ئۆتۆمـبێل و محەمـەد حوسـێن

سـەیفی قـازی لـە ئۆتۆمبێـلی دووەم و ئەبولقاسـم سـەدری قـازی لـە ئۆتۆمبێلی سـێیەمدا" لـە نێو ماشێندا چاوەڕوانی دەستوور بوون کە وەڕێ بکەون، بەڵام لە تارانـەوە دەسـتوور درابـوو گوایـە بـۆ ترساندنی خەڵکی کورد و پەند و عیبرەت وەرگرتـنیان" لـە مـەیدانی چوارچـرای نـاو شـاری مـەهاباد" بـە هـۆی هەڵواسین بەدارەوە لە سێدارە بدرێن.

فـەرمانداری مـەهاباد لـە کـاتی هـاتنی دەسـتەی دادگـە بـۆ مـەهاباد" ئـەو خانووەی کە لە مەیدانی چوارچرا بوو بە دانیشتووانی چۆڵ کردبوو، ئەو خانووە سـێ نهـۆم بـوو و هەرسێ نهۆمەکەی پێ چۆڵ کرد بوون، بە بەهانەی ئەوەی کە گوایـە شـەو ئەفسـەری چـاودێری شـار لـە وێ دەبـێ. ئـەو خانووە سێ دەرگای هـەبوو یەکێك لە دەرگاکان بۆ مەیدان دەکراوە و یەکێکیان بۆ دەرەوەی مەیدان و یـەکێك بـۆ حەوشەیەکی بچووك کە هەی بوو. دەستووری ڕۆیشتنی ئۆتۆمبێلی قـازی محەمـەد بـەرەو مـەیدان درا، کـە ئۆتۆمـبێل گەیشـتە پێـش دەرگـای ئـەو خانووەی مەیدانی چوارچرا، قازی محەمەد پرسیاری کرد:

بۆ دەبێ لێرە دابەزم؟!

ئەفسەر پێی گوت:

سـەفەرەکەی تـۆ لێـرەوە بـەرەو تـاران ڕێـك دەخـرێ و چـەند پرسـیارێکی لاوەکی ماوە لێرە لێتان دەکرێ.

قـازی محەمـەد دابـەزی" کـاتێك هاتـە نـاو ڕاڕەوەکـەوە" دیـتی دادسـتان سەرهەنگ نیکۆزاد و مەلایەکی کوردەواری و چەند سەربازێکی چەکدار" هەروەها مێـزێکی گـەورە و قورئانێك کە لە سەر مێزەکە دانراوە" لە ژوورەکەن، هەروەها سـەرۆکی بـەهداری (تەندروستی) کە تازە لە تارانەوە بۆ مهاباد هاتبوو" لە وێن، لـە نـاو ژوورەکەدا یەکسەر تێگەیشت کە چوونی تاران درۆیە، بە فریو هێناویانن

بۆ چوارچرا.

دادستان سەرهەنگ نیکۆزاد دەستی کرد بە خوێندنەوەی حوکمی دادگا و قازی محەمەدی حاڵی کرد کە دەبێ هەر ئێستاکە ئەو حوکمە جێبەجێ بکرێ.

بە قازی محەمەدی گوت:

ئەگەر وەسیەتێکتان هەیە" بیکە" یاخود بینووسە.

قازی محەمەد زۆر بە گورج و گۆڵی چووە پشت مێزەکە و دەستی کرد بە نووسینی وەسیەتنامەکە، تا چەند لاپەڕەیەکی نووسی، پاشان دیاربوو ماندوو بووە" بۆیە بە مەلای مەهابادی گوت:

وەرە ئەوەی من دەیڵێم بینووسە.

قازی محەمەد زۆر بە روونی ئەوەی دەیگوت و پێی نووسی" گوتی: بینووسە فڵان زەوی و فڵان جێگە و فڵانە بۆ مزگەوت و قوتابخانە و نەخۆشخانە بێ، تا بۆ گەلی کورد و نەوەی داهاتوو" سوودی لێ وەربگیرێ. ئامۆژگاری یەکگرتن و پێکەوەژیان و خۆشەویستی بۆ کورد کرد.

کاتێك وەسیەت نامەکەی بۆ بنەماڵەی خۆی تەواو بوو دەستی کرد بە نوێژکردن، تۆبە و لە خوا پاڕانەوەی بەجێ گەیاند، ئەم کارە نزیکەی دوو کاتژمێر و نیوی خایاند، دادستان لە بەسەرچوونی ئەو ماوەیە دوور و درێژە زۆر ناڕەحەت و نیگەران بوو، بە پەلەبوو بۆ گەڕانەوەی تاران.

دوای ئەوەی قازی محەمەد وەسیەتنامەی نووسی و نوێژ و لەخوا پاڕانەوەی بەجێ گەیاند، داوای کرد کە ئیزنی بدرێ چەند وەسیەت و ئامۆژگاری بۆ خەڵکی کورد بنووسێ. دادستان ئیزنی ئەوەی پێدا و داوای قەڵەم و کاغەزی کرد، بۆیان هێنا. هەر بۆ ئەوەی دادستان سەرهەنگ نیکۆزاد و هەموو ئامادەبووان گوێیان لێ بێ و حاڵی بن" بە مەلای گوت:

وەرە بینوسە.

گوتی:

مەلا هەرچی من پێت دەڵێم تۆ هەر ئەوە دەنووسی.

مەلا گوتی:

قوربان چی بنووسم، بزانم ئەوەی جەنابت دەتەوێ من بینوسم" بزانین دادستان ئیجازەی ئەوەت پێ دەدا؟!

قازی محەمەد تووڕە بوو و گوتی:

دادستان کێیە ئیزن بە من بدا" یان نەدا داخۆ دەمەوێ بڵێم چی؟!

لێرەدا کۆمەرس ساڵح دەڵێ:

قازی محەمەد بەمەبەستی ئەوەی هەموو ئێمە لەقسەکانی تێبگەین ئەو شتانەی بە فارسی بە مەلا دەگوت و پێی گوت:

تۆ بە کوردی بیان نووسە.

مەلا گوتی:

قوربان نازانم بە کوردی بنووسم.

قازی محەمەد تووڕە بوو و گوتی:

ئەمەش یەکێکی دیکە لە بەدبەختیەکانی گەلی کوردە.

لە درێژەی ئەم باسەدا کیۆمەرس ساڵح دەنووسێ: ئینجا قازی محەمەد دووبارە خۆی دەستی کردەوە بە نووسینی وەسیەتنامەکەی. بەم شێوەیەی خوارەوە کە بە خەتێکی زۆر خۆش نووسیویەتی:

بسم الله الرحمن الرحيم

میلـلـەتی ڕۆڵـە و بـرا عەزیـزەکانم، بـرا بـەش خوراوەکـانم، میلـلـەتە زوڵـم لێکـراوەکەم، وام لـە دوایـین سـاتەکانی ژیـانمدا، چـەند ئامۆژگاریەکتان دەکەم، وەرن بـە خاتـری خـوا چـیتر دوژمـنایەتیی یەکتری مەکەن" یەك بگرن و پشتتان وەیـەکتری بـدەن، لـە بەرابەر دوژمنی زۆردار و زاڵم بوەستن، خۆتان بە خۆڕایی بـە دوژمـن مەفرۆشـن، دوژمـن هەر ئەوەندە ئێوەی دەوێ" تا کاری خۆی پێتان جێبەجێ دەکـات و قـەت بـەزەیی پێـتاندا نایە، لە هەر هەلێکدا بێ" قەت لێتان نابووریٚ .

دوژمـــانی گـــەلی کـــورد زۆرن، زاڵمـــن، زۆردارن" بـــێ بـــەزەیین" رەمـــزی سـەرکەوتنی هـەر گـەل و نەتەوەیـەك" یەکگرتن و یەکبوونە، پشتگیری تەواوی میللـەتە. هـەر میلـلـەتێك یـەکێتی و تـەبایی نـەبێ" هەردەم ژێردەستی دوژمنانی دەبـێ، ئێـوە گـەلی کـورد" هیچتان لە گەلانی سەر ئەم گۆی زەویە کەمتر نییە، بـەڵکوو لە پیاوەتی و غیرەت و لێهاتوویی" لە زۆر لەو گەلانەی کە ڕزگاربوون لە پێشترن. ئەو میللەتانەی کە لە چنگی دوژمنە زۆردارەکانیان رزگاریان بوو" وەك ئێـوەن، بـەڵام ئەوانـەی خۆیـان ڕزگـار کـردووە" یەکێتیان لە نێواندا هەبووە" با ئێـوەش وەکـوو هـەموو گـەلانی رووی زەوی" چـیتر ژێـر دەسـت نـەبن، هـەر بە یەکگـرتن و حەسـوودی بەیـەك نەبـردن و خۆنەفرۆشـتن بـە دوژمـنان لـە دژی نەتەوەکەمان دەتوانن ڕزگار بن.

بـراکانم چـیتر فریوی دوژمن مەخۆن، دوژمنی کورد لە هەر رەنگ و دەستە و قـەومێك بێـت" هـەر دوژمـنە، بـێ روحمـە، بـێ وێژدانـە" ڕوحمـتان پـێ ناکـا، بەیـەکترتان بـە کوشـت دەدا" تـەماحوو وەبـەردەنێ" بـە درۆ و فـڕوفێڵ بـەگژ یـەکترووداا دەکـا، لـە نـاو هـەموو دوژمـنەکانی گـەلی کـورد" دوژمـنی عەجەم لە

هـەموویان زاڵمـتر و مـەلعوونتر و خوانەناسـتر و بێـبەزەییترە، لـە هیـچ تـاوانێك بەرانـبەر بـە گـەلی کورد دەست ناگێڕێتەوە" هەر بە درێژایی مێژوو لەگەڵ گەلی کورد" غەرەز و کینەی ریشەداری هەبووە و هەیەتی، تەماشا کەن بڕوانن تەواوی گـەورە پیـاوانی گەلەکەتان" لە سمایل ئاغای شکاکەوە بگرە" تا جەوهەر ئاغای بـرای و هەمـزە ئاغای مەنگوڕ و چەند و چەندین مرۆڤی دیکە" هەر هەموویان بە فـریودان ئارامیـان کردنەوە و خەڵکیان لە پشت کردنەوە و ئینجا زۆر نامەردانە" کوشـتیانن، هـەموو ئەوانـەیان بـە سـوێند و قورئـان فـریو دان کە گوایە عەجەم نییـەتی خێری لەگـەڵیاندا هەیـە و چاکەیان لەگـەڵدا دەکات، بەڵام هەر کوردیٚ خـۆش بـاوەڕە و بـە سـوێند و سـۆزی عەجـەم فـریوی خـواردووە و باوەڕی پیٚ هێـناون، کەچـی تـا ئێسـتاش بـە درێژایی مێژوو" کەس نەیدیوە تاکو جارێکیش عەجـەم بـە سوێند و وادە و ئەو پەیمانانەی کە بە سەرانی کوردی داوە، وەفای پـیٚ بکـا و وادەکانی لەگەڵ کورد بە جیٚ بگەیەنیٚ، هەر هەمووی درۆ و فڕ و فێڵ بـووە، جـا وا مـن وەکـوو بـرایەکی چـووکەی ئێـوە، لە ڕێگای خوادا، بۆ خاتری خـودا پێـتان دەڵێم: یەکتر بگرن و قەت پشتی یەکتر بەرمەدەن، دڵنیا بن ئەگەر عەجـەم هەنگوینتان بداتیٚ، دیارە ژەهری تیٚ کردووە، بە سوێند و بەڵێنی درۆی عەجـەم فـریو مـەخۆن" کـە ئەگـەر هەزار جار دەست لە قورئانی پیرۆزیش بدا و بەڵێنتان پیٚ بدا" دڵنیابن تەنیا مەبەستی فریودانی ئێوەیە" تاوەکو فێڵێکتان لیٚ بکا.

وا مـن لـە دوایـین سـاتەکانی ژیـانمدا بـە خاتری خودای گەورە ئامۆژگاریتان دەکـەم، پێـتان دەڵێـم و خوا بۆ خۆی دەزانیٚ کە من ئەوەی لە دەستم هات" بە سـەر و بە گیان و تێکۆشان، بە ئامۆژگاری و ڕێنوێنی و ڕێگەی ڕاست نیشاندانی ئێـوە" درێغیـم نەکـردووە، ئێسـتاش لەو ساتەدا و لەو باردۆخەدا" دیسان پێتان

رادەگەیەنم کە چیتر فریوی عەجەم نەخۆن و باوەڕ بە سوێند و دەست لە قورئان دان و بەڵێن و سۆزەکانیان مەکەن، چونکە عەجەم نە خوا دەناسن و نە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەر هەیە و نە باوەڕیان بە رۆژی قیامەت و حساب و کیتاب هەیە، لە لای ئەوان ئێوە هەر لە بەر ئەوەی کە کوردن، با موسڵمانیش بن، تاوانبار و مەحکومن، بۆ وان دوژمنن" سەر و ماڵ و گیانتان بۆ ئەوان حەلاڵە و بە غەزای دەزانن، بەڵێنم وانەبوو من بڕۆم و ئێوە بە دەست ئەو دوژمنە دڵڕەشانەوە بە جێ بهێڵم، زۆر جاریش بیرم لە ڕابردوو و گەورە پیاوانمان کردۆتەوە" کە عەجەم بە فریو و سویند و درۆ و حیلە گرتوویانن و کوشتوویانن، چونکە لە مەیدانی نەبەردیدا پێیان نەوەستان و نەیان توانیوە لە بەرانبەریاندا رابوەستن، ناچار بە درۆ و فڕ و فێڵ هەڵیان خەڵەتاندوون" کوشتویانن.

من ئەوانم هەر هەموویان لە بیر بوو" قەتیش باوەڕم بە عەجەمان نەکردووە، بەڵام عەجەم لە پێش گەڕانەوەیان بۆ ئێرە چەندین جار وەڵام و ڕاسپاردەیان بە نامە و بە ناردنی کەسی ناوداری کورد و فارس بە دانی بەڵێن و پەیمانی یەکجار زۆر و بۆرەوە کە دەوڵەتی عەجەم و شا خۆی نیەتی خێریان هەیە و ئامادە نین تەنانەت دڵۆپێك خوێن لە کوردستان بڕژێ.

ئێستا ئێوە ئەنجامی بەڵێنەکانیان بە چاوی خۆتان دەبینن" ئەگەر سەرانی هۆز و عەشیرەتە کوردەکانمان خیانەتیان نەکردبا و خۆیان بە حکومەتی عەجەم نەفرۆشتبا" ئێمە و ئێوە و کۆمارەکەمان" وای بە سەردا نەدەهات.

ئامۆژگاری و وەسیەتم ئەوەیە: با منداڵەکانتان بخوێنن، چونکە ئێمەی میللەتی کورد هیچمان لە میللەتانی دیکە کەمتر نییە" ئیللا خوێندن نەبێ، بخوێنن بۆ ئەوەی لە کاروانی گەلان دوا نەکەون، هەر خوێندن چەکی کوشندەی

دوژمنە.

دڵنیا بن و بزانن ئەگەر تەبایی و یەکگرتن و خوێندەواریتان باش بێ‌‌؛ زۆر باشیش بە سەر دوژمنانتان سەر دەکەون. ئێوە نابێ بە کوشتنی من و برا و ئامۆزاکانم چاوتان بترسێ، هێشتا دەبێ زۆر کەسی دیکەی وەکو ئێمە لەو ڕێگایەدا بەخت بکەن؛ تا دەگەنە ئاوات و مەبەستتان.

دڵنیام لە دوای ئێمەش زۆر کەسی دیکە هەر بە فێڵ و دووڕوویی لە بەین دەبرێن.

دڵنیام زۆر لە وانەی لە دوای ئێمەش دەکەونە داوی فڕ و فێڵی عەجەمان؛ لە ئێمەش زاناتر و لێهاتووتر دەبن، بەڵام هیوادارم کوشتنی ئێمە ببێتە پەند و عیبرەت بۆ دڵسۆزانی گەلی کورد. وەسیەتێکی دیکە بۆ ئێوە ئەوەیە کە لە خوای گەورە داوا بکەن؛ هەر چیەکتان بۆ سەرفرازیی ئەو گەلە کرد؛ کۆمەکتان لە ئەو بۆ بێ؛ دڵنیام خوای گەورە سەرتان دەخا و کۆمەکتان دەکا. ڕەنگە بڵێن ئەی بۆ من سەرنەکەوتم، لە وەڵامدا دەڵێم: بەو خوایە من سەرکەوتووم؛ چ نیعمەتێك و چ سەرکەوتنێك لەوە گەورەترە کە ئێستا وا من لە ڕێگەی گەل و میللەت و وڵاتەکەمدا، سەر و ماڵ و گیانم لە پێناوی ئەودا دادەنێم، باوەڕ بکەن من خۆم لە دڵمەوە ئارەزووم بوو؛ ئەگەر مردم بە مەرگێك بمرم کە لە حزووری خوا و ڕەسوولی خوا و گەل و میللەتەکەمدا؛ ڕوو سوور بم؛ بۆ من ئەو مەرگە سەرکەوتنە.

خۆشەویستەکانم کوردستان ماڵی هەموو کوردێکە، هەر وەکوو لە ماڵەوەدا ئەندامانی ئەو ماڵە هەر کەس لە هەر جۆرە کار و کردەوەیەکدا دەیزانێ، ئەو کارەی پێ دەسپێرن؛ ئیتر کەس مافی چاوچنۆکی پێ نییە، کوردستانیش هەر ئەو ماڵەیە؛ ئەگەر زانیتان کەسێك لە ئەندامانی ئەو ماڵە کارێکی لە دەست دێ؛

لێـی گـەڕێن بـا بیکـا. ئیـتر نـابێ بەرد بخەنە سەر ڕێی و نابێ بە وە دڵگیربن کە یـەکێك لـە ئێـوە بەرپرسـیاریەتیی گـەورەی بە دەستەوەیە، ئەگەر کاری گەورە کەوتۆتــە ســەر شــانی کەســێك و بــەڕێوەی دەبــا" دیــارە لێــی دەزانــێ و بەرپرسیاریەتیی گەورەتریش لە بەرانبەر ئەو ئەرکەدا هەیە.

دڵنیابە بـرا کوردەکـەت هـەر چـاکترە" دوژمـن کینـەی لـە دڵـە و ئەگـەر من بەرپرسـیاریەتیی گـەورەم لـە سـەر شـانی نەبوایـە" ئێستا لە ژێرداری سێدارەدا ڕانەدەوەستام، بۆیـە نـابێ لەگـەڵ یـەکتردا چاوچـنۆك بـن، ئەوانـەی فـەرمانی ئێمەیان بەجێ نەدەگەیاند، نەك هەر فەرمان جێبەجێ نەکردن" بەڵکو بە تەواوی دوژمـنایەتیان دەکـردین، لـە بـەر ئـەوەی خۆمان بە خزمەتکاری خەڵکی خۆمان دەزانـی، ئێسـتا ئـەوان لـە نێو ماڵ و منداڵی خۆیان" لە شیرین خەو دان ، بەڵام ئێمـە بـە نـاوی خزمەتکـردن بـە میلـلەت" وا لـە ژێـر داری سـێدارەین و خەریکم دوایـن سـاتەکانی ژیـانم بـەم وەسـیەت نامەیـە تـەواو دەکـەم، جا ئەگەر منیش بەرپرسـیارەتی گـەورەم لـە سەرشـان نەبووایـە" ئێسـتا منیش وەك ئێوە لە ناو خاوخێـزان و لە ماڵی خۆم لە شیرین خەودا دەبووم، ئەوەی کە ئامۆژگاریتان بۆ دوای خـۆم دەکـەم" ئەمـەش یەکێکە لەو بەرپرسیاریەتیانەی کە لە سەر شانمە، دڵنیام ئەگـەر کەسـێکی دیکـە لـە ئێـوە" بەرپرسیاریەتیەکانی منی وە ئەستۆی خـۆی گرتبا، ئێستا ئەو لە شوێنی من لە ژێر سێدارە دەبوو، وا من بە مەبەستی ڕەزایــەتیی خــودا و بــە پێــی بەرپرســیاریەتیی سەرشــانم" وەکــوو کوردێکــی خــزمەتکاری گــەل و لــە ڕێگــای کــاری چــاکدا (امــر بالمعــروف) ئــەو چــەند ئامۆژگارییەم کردن کە هیوادارم لەمەودوا عیبرەت وەربگرن و بە تەواوی گوێ لە ئامۆژگارییەکانم بگرن، بە هیوای خوای گەورە بە سەر دوژمنانتاندا سەرکەون.

١– باوەڕتـان بە خودا و (ماجاء من عندالله) و پەرستنی خودا و پێغەمبەر (د.خ)

و بەجێگەیاندنی ئەرکی ئایینی پتەو بێ.
٢– یەکێتی و تەبایی لە نێوان خۆتاندا بپارێزن، کاری نەشیاو لە بەرانبەر یەکتردا مەکەن و چاوچنۆك مەبن" بە تایبەت لە بەرپرسیاریەتی و خزمەتکردندا.
٣– خوێندن و زانست و پلەی زانیاریتان بەرنە سەرەوە" بۆ ئەوەی کەمتر فریوی دوژمنان بخۆن.
٤– باوەڕ بە دوژمنان مەکەن، بە تایبەت بە دوژمنی عەجەم، چونکە بە چەند هۆ و ڕێگاوە عەجەم دوژمنی ئێوەیە، دوژمنی گەل و نیشتمان و ئایینتانە. مێژوو سەلماندوویەتی کە بەردەوام لە کورد بە بەهانەیە و بە کەمترین تاوان دەتانکوژێ و لە هیچ تاوانێك بەرانبەر بە کورد دەست ناگێڕێتەوە.
٥– بۆ چەند ڕۆژێك ژیانی بێ قیمەتی ئەم دنیایە خۆتان مەفرۆشن بە دوژمن، چونکە دوژمن دوژمنە و جێگەی هیچ باوەڕپێکردنێك نییە.
٦– خیانەت بە یەکتری مەکەن، نە خیانەتی سیاسی و نە گیانی و ماڵی و ناموسی، چونکە خیانەتکار لای خودا و مرۆڤ سووك و تاوانبارە، خیانەت بە رووی خیانەتکاردا دەگەڕێتەوە.
٧– ئەگەر یەکێك لە ئێوە توانی کارەکانی ئێوە بە بێ خیانەتکردن ئەنجام بدا، هاوکاری بکەن، نەوەك لە پێناوی چاوچنۆکی و بەخیلیدا دژی بوەستن، یان خوا نەکا لە سەری ببن بە جاسووسی بێگانە.
٨– ئەو شوێنانەی لە وەسیەتنامەکەدا نووسیومە بۆ مزگەوت و نەخۆشخانە و قوتابخانە" ئێوە هەمووتان داوای بکەن تا دەکرێ و سوودیان لێ وەردەگیرێ.
٩– ئێوە لە خەبات و هەوڵ و تێکۆشان مەوەستن" تا وەك هەموو گەلانی دیکە لە ژێر چەپۆکی دوژمنان رزگارتان دەبێ، ماڵی دنیا هیچ نییە، ئەگەر وڵاتێکوو هەبێ، سەربەستیەکوو هەبێ" ماڵ و خاك و نیشتمانەکەو هی خۆتان بێ، ئەو

کاتـە هـەموو شـتێکتان هەیە، هەم ماڵ ، هەم سەروەت، هەم دەوڵەت و ئابڕو و نیشتمانیشتان دەبێ.

١٠– مـن پێـم وانیـە حـەقی خـودا نـەبێ، حەقی دیکەم لە سەر بێ، بەڵام ئەگەر کەسـێك لای وا بـوو، لـە کـەم تـا زۆر شـتێکی لای مـنە، سـەروەتی زۆرم جـێ هێشتووە، با بچێ لە واریسانم داوا بکا و وەری بگرێتەوە.

تـا ئێـوە یـەکتر نەگرن" سەرناکەون، زوڵم و زۆر لە یەك مەکەن، چونکە خوا زۆر زوو زاڵـم لـە بەین دەبا و نابوودی دەکا، ئەوە بەڵێنی خواوەندە بێ کەم و زیاد، زاڵم دەڕووخێ و نابوود دەبێ، خوا تۆڵەی زوڵمی لێ دەکاتەوە.

هیـوادارم ئەوانە لەگوێ بگرن و خوا سەرکەوتووتان بکات بە سەر دوژمناندا، وەك سەعدی فەرموویەتی:

مراد ما نصیحت بود و گفتیم

حوالت باخدا کردیم و رفتیم

خزمەتگوزاری گەل و نیشتمان

قازی محەمەد

دوای تـەواوبوونی قازی محەمەد لە نووسینەوەی وەسیەتنامەکەی" بە دادستانی گوت:

حەز دەکەی گوێ بگرە بۆت بخوێنمەوە ؟

دادستان گوتی:

پێویست ناکات.

قازی محەمەد گوتی:

باشـە بەڵام لە بەرئەوەی لە شەرعی ئیسلامدا لە داردان کارێکی ناپەسەندە" کە دەمکوژن" تیربارانم بکەن.

بەڵام دادستان ئەو داواکارییەی لێ قەبووڵ نەکرد، چونکە بڕیاری دادگە، خنکاندنی بە پەت بوو.

ئینجا قازی محەمەد گوتی:

نوێژ دەکەم و دەستووراتی بەر لە مردن جێبەجێ دەکەم.

ئیزنیان پێدا .. بەرلەوەی بچێتە ژێر پەتی سێدارە" ڕووی لە قیبلە کرد و هەردوو دەستی بەرز کردەوە و لە خوا پاڕایەوە" بەدەنگێکی بەرز گوتی:

خودایە" تۆ خۆت شاهێدی کە من لە خزمەت بەو میللەتەدا هیچ خۆم نەبواردووە و کەموکوڕیم نەکردووە، خودایە تۆ شاهێدی کە من هەر چیەکم لە دەست هاتبێ لە ڕێگای تۆدا و لە پێناوی ڕازیبوونی تۆدا" کردوومە، خودایە بە گەورەیی خۆت تۆڵەی مەزلوومان لە زاڵمان لەو دنیایە و لە قیامەتدا بستێنەوە، کە دەزانم هەر وایە، ئەی خودای ئاگادار لە هەموو شتێك" هەموو میللەتانی ژێر چەپۆك و میللەتی کورد لە ژێر چنگی ئەو زاڵمانە ڕزگار بکە.

دواتر کیۆمەرس دەڵێ:

ئەم ڕێوڕەسم و لەخوا پاڕانەوەیش نزیکەی (٢٠) دەقیقەی کێشا، هەروەها ئەو وشانەی کە قازی محەمەد بە کوردی دەیگوتن، واتا فارسیەکەیم لە مەلا کوردەکە کە لە وێ ئامادە بوو" دەپرسی.

لە دوای ئەم مەراسیمانە" قازی محەمەدیان بردە ژێر پەتی سێدارە و لە داریان دا، زیاتر لە دوو دەقیقەی نەکێشا کە قازی محەمەد گیانی سپارد، کاتژمێریش ببوو بە (٤) ی نیوە شەو.

ئینجا ئاماژەیان بەو (کامیۆن- لۆری) یە کرد کە محەمەد حوسێن سەیفی قازی، وەزیری جەنگی کۆماری کوردستانی تێدا بوو بێتە مەیدان، ،سەیفی قازی ـ شیان هێنایە ژوورەکەوە، کە چاوی بە دادستان و مەلا و سەرۆکی بەهداری

کەوت، یەکسەر زانی کارەسات چییە، بەڵام هیچ تێك نەچوو” نەگۆڕا و نە شێوا، دادســتان حوکمی دادگای خوێندەوە، پێی گوت کە دەتوانیٚ وەسیەتنامەیەك بۆ خۆی بنووسیٚ، ئەویش چووە پشتی مێزەکە و تەواوی وەسیەتنامەکەی خۆی لە (١٠) لاپــەڕەدا نووســی، کــە تــا ئــەو کاتــە” خــەریك بوو بەیانی دادەهات، کاتێك بەرەو مەیدانیان برد و هەر کە چاوی بە قازی محەمەد کەوت” کەوا لە دوورەوە لــە دار دراوە و لاشــەکەی بــە هەواوەیــە” یەکســەر دەســتی کــرد بــە دروشمــی شۆڕشگێڕانە بە زمانی کوردی و بە مست و پێلاقە کەوتە سەر و گوێلاك و گیانی ئەفســەر و ســەربازەکان، لێدانــی بــەر هــەر ســەربازێك دەکــەوت” دەیخســت، نەعــرەتەی ســەیفی قــازی وەك نەڕاندنی شێر وابوو. تەواوی خەڵکی دەوروبەر و نــزیك چوارچــرای لــە خــەو ڕاپــەڕاند، لەگــەڵ لێدانی هەر کەسێك کە دەستی پێڕا گەیشت” وەك شێر دەینەڕاند، دەیگوت:

بژی قازی محەمەد، بژی کورد، بژی ئیستقلالی میللەتی کورد، ئێمە دەمرین، بەڵام کورد هەرگیز نامریٚ، خەیاڵتان خاوە.

لــە بەر ئەوەی دەنگی محەمەد حوسێن خان سەیفی قازی خۆی گەورە بوو و خۆیشی زۆر بە هەیبەت و نەترس بوو” تا گەیاندیانە ژێر سێدارە چەند کەسێکی بە مست و پێلاقە خست، زۆر کەس لە دەنگی ئەو لە خەو ڕاپەڕین، بەڵام چونکە هــەر لــە ئێوارێــوە باری نائاسایی و قەدەغەی هاتوچۆ ڕاگەیەنرا بوو” کەس زاتی لە ماڵ وەدەرکەوتنی نەکرد.

کــە بــە دارەوەیــان کــرد” دوای دوو دەقیقــە پــەتی ســێدارە پچڕا و کەوتــە خــوارەوە، دووبارە بەرزیان کردەوە و هێشتا نەعرەتەی دەکێشا، ئینجا بردیانە بــن داری ســێیەم کە بۆ سەدری قازی ئامادە کرا بوو، دووبارە هەڵیانواسییەوە، سەعات بوو بە پێنجی بەیانی” دنیا تەواو ڕووناك ببوو.

نۆره گەیشت بە ئەبولقاسم سەدری قازی، بەڵام لە بەر ئەوەی زیاتر لە چەند کاتژمێرێك بوو لە نێو کامیۆنەکەدا لە چاوەڕوانیدا مابووەوە" گێژ و وێژ ببوو. هەروەها، چونکە ئەوەندە لە شوێنی لەسێدارەدانەکەش دوور نەبوو" دەبێ گوێشی لە نەعرەتەکانی سەیفی قازی بوو بێت، بۆیە تا رادەیەك تێگەیشتبوو کە کارەسات چییە.

کاتێك دایان بەزاند و هاتە ژوورەکەوە" دادستان و مەلا و ئێمەی بینی" دەستی کرد بە پاڕانەوە و گوتی:

ئاخر من هیچ گوناهێکم نەکردووە" تکا دەکەم بمنێرن بۆ تاران با کاری من باشتر ڕوون ببێتەوە.

ئاخوند" یا مەلای مەهابادی پێی گوت:

عەیبە" وا مەکە" مەپاڕێوە، پیاوانە وەکوو ئەوانی دیکە بە، تازە پاڕانەوە هیچ دەردێکت دەرمان ناکا. حوکمی دادگایە و دەبێ جێبەجێ بکرێ، جا بۆچی پیاوانە نەمری، مەردانە ژیاوی و مەردانەش بمرە، بۆ دڵی دوژمن بە خۆت خۆش دەکەی، ئەوانە دوژمنکارانە ئێوە لەدار دەدەن.

ئەو قسانەی مەلا زۆری کار لێ کرد، بۆیە دانیشت و دەستی کرد بە نووسینی وەسیەتنامە، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە" سەروان کیومەرس ساڵح باسی ناوەڕۆکی وەسیەتنامەی سەدر و سەیفی قازی نەکردووە" مەگەر دڵسۆزان و هۆگرانی مێژوویی کورد لە نێو ئەرشیفخانەی ئەرتەشی ئێراندا هەڵی ئەوەیان وەدەست بکەوێ دەقی ئەو وەسیەتنامانەیش بدۆزنەوە و ساخی بکەنەوە.

دواتر کیۆمەرس ساڵح دەنووسێ:

کە وەسیەتنامەکەی تەواو کرد، بەرەو مەیدانی لە سێدارەدانیان برد" کاتێك چاوی بە تەرمی قازی محەمەد و سەیفی قازی کەوت" حاڵی تێك چوو"

بوورایـەوە، نەیـتوانی خـۆی بـە پـێـوە بگرێ، ناچار هەر بەو حاڵەوە بە باوەشی سـەربازانەوە پەتیان لە ملی کرد، ئەویش لە دار درا و کارەساتی لە سێدارەدانی هەرسێ سەرداری کورد" کۆتایی هات.

دوای لەسـێدارەدانیان" ئـەو ئۆتۆمبێـلەی کـە ئێمـەی لـە تارانـەوە هێـنابوو" ئامـادەبوو، هـەندێك دوورتـر لـە مەیدانی چوارچرا وەستا بوو، پێشتر شتومەکی ئێمـە لـە نـاو ئوتومبێـلەکە بـار کرابوو، بە پەلە هەیئەتی دووبارە پیاچوونەوە و دادگەییکـردن و مـن و چـەند سـەربازێك سـواری ئۆتۆبۆسـەکە بوویـن و بـەرەو میاندواو و تەورێز وەڕێ کەوتین، کاتژمێر (١٠)ی سەرلەبانی گەیشتنە میاندواو.

قـەت بـاوەڕم نەدەکـرد کە بەرپرس و رێبەرانی کورد ئەوەندە بە جەرگ و بە غیرەت و ڕەشـید بـن، تـا ئێسـتاش دەنگی قازی محەمەد کە دەیگوت: خودایە جـەزای مـەزلوومان لـە زاڵمـان وەربگـرەوە، یـاخود نەعـرەتەی سەیفی قازی کە تـەواوی ئـەو مەیدانـە و دەوروبـەری پـڕ کـردبوو و زڵـلە و پێلاقەی لە ئەفسەر و سەربازان دەدا" لە بەر چاو و لە گوێمدایە.

هـەر لـە دوور ڕا توانیـم چـەند وێـنەیەکی لـێ بگـرم و نـەم وێـرا لێـی نـزیك بکەومـەوە، دوای لەسێدارەدانیشـان هـەر لـە دوورەوە وێنەم بە هەڵواسراوی لێ گـرتن، پێـم وابـوو دووعاکـانی قـازی محەمـەد قـەبوڵ دەبـن، بەڵام نازانم کەی و چۆن؟!

هـەموو ئـەو نووسـینەی سـەرەوە کـە لە بەر دەستتاندایە" لە ژمارە (٦١) ی (ماهـنامە)ی ئەرتـەش، ساڵی (١٩٤٧) دا" بەو شێوەیە نووسراوە و چاپ کراوە. دەبـێ ئاماژە بەوەش بکەم کە لە وەسیەتنامەکەدا زۆر پەرەگراف و رستە رەش کـراوەتەوە کـە دڵـنیام ئەمـە بـە ئەنقەسـت کـراوە، بـە تایـبەت لـەو بەشەی کە ئامۆژگاریی میللەتی کورد دەکات، بەڵام لەو بڵاوکراوەیەی کە بە ناوی ویژەنامە

بە تایبەت و بە شێوەی نهێنی" بۆ ئەفسەرانی ئەرتەش و شوێنی تایبەت چاپ دەکرا کەچی هەندێ جێگەی سانسۆر کراوە، بەڵام کەمتر شوێنێکی لادراوە و دادگاییکردنی هەرسێ قازییەکانی بە تەواوەتی تێدا نووسراوە.

لە ژمارەیەکی دواتری ئەو گۆڤارەدا" سەروان کیۆمەرس ساڵح دەڵێ: بە بەهانەی دژی ئەمنیەت بوونی من وێژەنامەکەشم ئیزنی بڵاوکردنەوەی وەرنەگرت. هەروەها لە کۆتایی نووسینەکەیدا دەڵێ: **قازی محەمەد بە مەلاکەی گوت:**

بەیانی ئەو وەسیەتنامە و ئامۆژگارییانەم بدە بە خەڵکی شاری مهاباد.

قازی محەمەد ئامۆژگارییەکانی دا بە مەلاکە" بەڵام دوابەدوای بەدارەوەکردنی قازییەکان" دادستان نووسراوەکەی قازی محەمەدی لە مەلا کوردەکە سەندەوە و دای بەمن و گوتی: ئەمە لە دوا ڕۆژدا دەبێتە فیتنە. ئەمنیش وا لە ویژەنامەکەدا چاپم کرد، بەڵام دواتر پێشگیری لە بڵاوبوونەوەی نەکرا.

پێویستە ئاماژە بە وەیش بدەم کە وەسیەتنامەی خانەوادەیی و وەسیەتنامە و راسپاردەکانی دەستخەتی قازی محەمەد بۆ گەلی کورد" هەردووکیان لە نامەخانەی ئەرتەشی ئێراندا پارێزراون" واتە لە (بایەگانی نگارخانەی مللی ستادی ئەرتەش) دا" لەگەڵ هەموو ژمارەکانی ئەو (مانامە)یە و ویژەنامەیەی (تاج کیانی)دا. جگە لە مانە تەواوی بەڵگەنامەی دادگەکانی ئەفسەر و سەرانی راپەڕین و شۆڕشەکانی سەرتاسەری ئێران" بۆ نموونە تەواوی نێوەڕۆکی دادگەییکردنی ئەفسەرانی خوراسان و ئازەربایجان و قەزوین و شیراز و تاران و ئەسفەهان و دادگەییکردنی ئەفسەرە توودەییەکان و راپەڕینی ئەرتەشی شاهنشاهی و نیرووی هەوایی و جەبهەی مللی و لایەنگرانی دکتۆر

موسـەدیق و سـوڕەییای ژنـی شـا لەگـەڵ ئەردەشـێری زاهیدی کۆنە زاوای شای ئێران" لەو نامەخانەیەدا وەك خۆیان پارێزراون.

وێنەكان

سەرۆک کۆماری کوردستان پێشەوا قازی محەمەدو ژەنەراڵی
کۆماری کوردستان؛ مستەفا بارزانی

پێشەوا قازی محەمەد

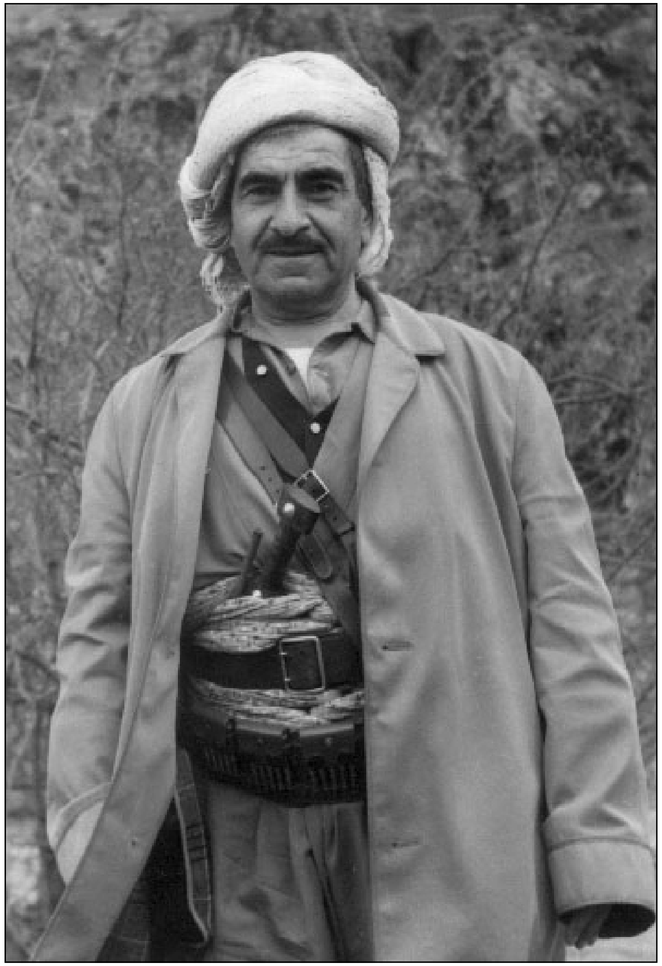

باوکی رۆحی کورد؛ مستەفا بارزانی

راگەیاندنی کۆمار
قازی محەمەد لە گۆڕەپانی جوارچرادا لە رۆژی ٢ی رێبەندان ١٣٢٤
(٢٢ی کانوون٢ ١٩٤٦)، بارزانی لە پێشەوەی قازی لە خوارەوە

ئەنجومەنی حکومەتی کوردستان

ژەنەراڵی کۆماری کوردستان؛ مستەفا بارزانی

سەرۆک کۆماری کوردستان

سەیفی قازی

سەدری قازی
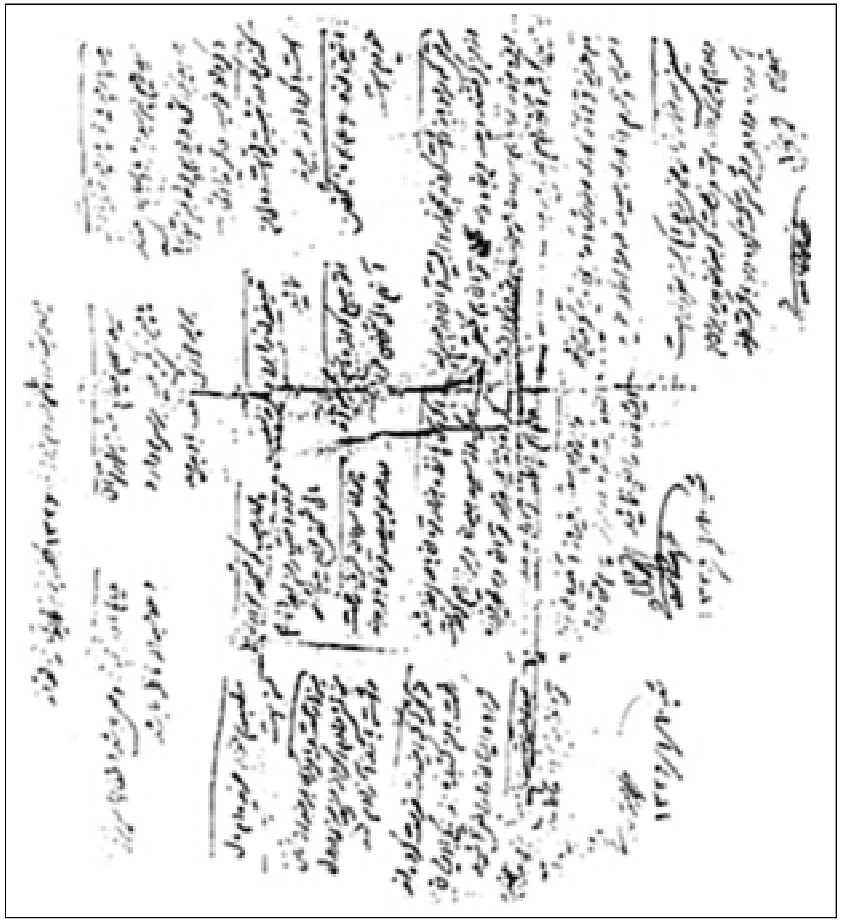
محەمەد حوسێن سەیفی قازی ١٩٤٦